

JERZY RAJMAN

GDZIE MIESZKALI RAJCY KRAKOWSCY W XIV WIEKU?

Abstract

The following article shows the very first attempt to locate the places of living of Krakow's councillors in the 14th century in scientific literature. 170 councillors were taken under consideration in this quest. Krakow City Books and other documents from the 14th century were the source for analysis. Unfortunately, the tax list of this century is missing. Nevertheless, information provided in the documents gives light to houses and living conditions, as well as to transactions performed by councillors. Thanks to the notes evidencing councillor's and his family right to the property, the author was also able to find some information about particular houses that a councillor lived in. Krakow Cit Book provided information about a house kept by a widow, or inherited by the oldest son, therefore it was possible to know which house belonged to a councillor. It was necessary to establish family ties, which could be presented only in limited perspective. The author also took under consideration buildings that were noted as landmark in transactions between other citizens. Based on these evidence it was possible to confirm that 60% of councillors in the 14th century lived in Krakow's Market Square. Another popular addresses were: Braci Mniejszych Street and Grodzka Street (ca. 8–9%), Św. Floriana Street, Wiślna Street, Św. Jana Street (3.7%), Św. Szczepana Street and Mały Rynek (2.2%). Some councillors also lived on Szewska Street, Żydowska Street and Braci Kaznodziejów Street (1.5–0.75%).

Keywords: Krakow in 14th century, houses, market square, streets, citizens, councillors, real estate transactions

Brakuje w naszej literaturze wyczerpującego studium o rajcach krakowskich w XIV w., próżno zatem szukać w niej odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule niniejszego artykułu. Już jednak Jan Ptaśnik identyfikował domy posiadane przez niektórych rajców, lokalizując je w konkretnych rejonach miasta¹. Py-

¹ J. Ptaśnik, *Studia nad patrycjatem krakowskim wieków średnich*, cz. 1, „Rocznik Krakowski”, 15, 1913, s. 23–95; cz. 2, ibidem, t.16, 1914, s. 1–90; W. Długokęcki, *Elita*

tanie, „gdzie mieszkał Wierzynek?” postawiła Gabriela Lichończak w zakończeniu swojego artykułu będącego podsumowaniem prac starszych badaczy². Marcin Starzyński w swej najnowszej książce o radzie miejskiej Krakowa nie podjął wprawdzie interesującego mnie zagadnienia, sporządził natomiast użyteczne zestawienie rajców z okresu średniowiecza³.

Dla XIV w. nie dysponujemy w odniesieniu do Krakowa źródłami podatkowymi, które pozwoliłyby na uszeregowanie właścicieli w poszczególnych rejonach miasta. Zachowane księgi rejestrują przede wszystkim transakcje i zastawy, zazwyczaj opatrzone informacją o lokalizacji danego domu⁴. Próbowiałem wskazać wśród wielu informacji o nieruchomościach przechodzących przez ręce rajcy, na dom, w którym rajca mieszkał, pracował, prowadził kantor, w którym przychodziły na świat jego dzieci i, wreszcie, w którym zmarł. Poszukiwałem przede wszystkim wzmianek o zamieszkiwaniu rajcy w konkretnym

---

władzy miasta Malborka w średniowieczu, Malbork 2004, s. 63–70 analizuje nieruchomości posiadane przez członków elity władzy. M.J. Mika, *Studia nad patrycjatem poznańskim*, Poznań 2006, s. 27 tylko w jednym miejscu poruszał zagadnienie miejsca zamieszkania rajcy.

² G. Lichończak, *Najstarsze dzieje rodziny Wierzyńków w Krakowie*, „Krzysztofo-ry”, 8, 1981, s. 50.

³ M. Starzyński, *Krakowska rada miejska w średniowieczu*, Kraków 2010, s. 217–251. Przytaczane w tym artykule dane o datach urzędowania (ograniczam się zazwyczaj do podania daty początkowej) w radzie pochodzą głównie z tej książki. Ostatnim rajcą, którego ujmuję, jest Mikołaj Strelisz. Odmiennie niż autor, nie tłumaczyłem nazwisk rajców urobionych od nazw zawodów, pozostawiając Hutter zamiast czapnik, Melczer zamiast słodownik, Pelczer zamiast kuśnierz itd. Dalszych badań wymaga kwestia, czy w przypadku tych rajców są to nazwy wykonywanych przez nich zawodów, czy też tylko nazwiska urobione od nazw zawodów wykonywanych przez ich przodków. Zagadnienie udziału rzemieślników w radzie miejskiej Krakowa porusza Z. Noga, *Grupy zawodowe i przepływy międzygrupowe w Krakowie i miastach województwa krakowskiego w średniowieczu*, [w:] *Człowiek w średniowieczu*, red. A. Szymczakowa, Łódź 2009, s. 257.

⁴ Podstawę źródłową stanowią *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od 1300 do 1400*, wyd. F. Piekosiński i J. Szujski, Kraków 1878 [cytuję – Krk] oraz *Księgi ławnicze krakowskie 1365–76 i 1390–97*, wyd. S. Krzyżanowski, Kraków 1904 [cytuję – Kłk]. Informacje o domach sporadycznie pojawiają się także w dokumentach: *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. 1–8, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś, Kraków–Wrocław 1962–1975 [cytuję – ZDM]; *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, t. 1–2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874–1883 [cytuję – KK]; *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*, t. 1–2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1879–1882 [cytuję – KMK]. Dla oznaczenia położenia domów używam nazw występujących w XIV w. W przypadkach, kiedy objaśniam jaką nazwę ulica ta nosi obecnie, posiłkuję się identyfikacjami S. Tomkowicza, *Ulice i place Krakowa w ciągu dziejów, ich nazwy i zmiany postaci*, Kraków 1926.

domu, ale jest ich, niestety, niewiele. Duże znaczenie przywiązuję do zapisek, w których małżonkowie wspólnie występują w sprawie swojego domu. Za bardzo ważne kryterium identyfikacji uznałem także informacje o domu rajcy będącym w rękach wdowy po nim, przyjąłem bowiem, że pozostawała w mieszkaniu, które dzieliła wraz z mężem. Jeśli źródło poświadcza także obecność pod jej opieką dzieci zmarłego rajcy, możemy mieć pewność, że jest to dom, w którym rajca mieszkał i zmarł. Wymaga to, podobnie jak odszukanie domu zmarłego rajcy w rękach jego już dorosłych dzieci i innych spadkobierców, uwzględnienia stosunków rodzinnych. Jeśli rajca miał kilka domów i przechodziły one w ręce dziedziców, to starałem się odszukać domu będącego w rękach jego najstarszego syna. Istnieje ponadto liczna grupa wzmianek, w których czytamy o domu danego rajcy jako punkcie orientacyjnym przy opisywaniu transakcji między innymi mieszczanami. Dom rajcy pojawia się tutaj niejako przypadkowo. Ponieważ zapiski sporządzano na bieżąco, więc przywołanie go jako punktu odniesienia, wynikało z informacji, które podawali uczestnicy transakcji. Nie jest to jednak równoznaczne z adresem zamieszkania, gdyż jest wiele przypadków, że rajca posiadał kilka domów. Przez ręce rajców, ale także i innych bogatych mieszczan, przechodziło czasem i po kilka domów będących przedmiotem zastawów. Zwrot *libere resignavit* powtarza się w setkach miejsc. Rozróżnienie między zastawem na nieruchomości⁵, a jej sprzedaniem nie zawsze jest możliwe. Dominują, jak już wspomniałem, poświadczenia zastawów. Stwierdzenie, że dany rajca zastawił („oddał”) swój dom ma, moim zdaniem, większe znaczenie dla lokalizacji jego domu, niż to, że rajca wziął inny dom pod zastaw. W pierwszym przypadku możemy mówić o własności danego domu, o ile, oczywiście, nie jest to jakiś ciąg zastawów na tej samej nieruchomości. Takie przypadki również się zdarzają. Wykazanie, że dany rajca ma prawo własności, też nie daje pewności, że był to dom, w którym mieszkał. Jeżeli rajca jest poświadczony jako właściciel tylko jednego domu, to wydaje mi się prawdopodobne, że jest to jego miejsce zamieszkania. W przypadku posiadania kilku domów, w tym przy Rynku, za adres zamieszkania uznaję dom przy głównym placu miasta, o ile źródło nie mówi wyraźnie inaczej. Subiektywne odczucie, że rajca dążył do osiągnięcia siedziby o najwyższym prestiżu, może być jednak zawodne. Starałem się także zwracać uwagę na możliwość okresowego zamieszkiwania przez rajcę w wiejskiej rezydencji. Z pewnością rezultat byłby pełniejszy, gdyby uwzględnić, w przypadku osób, które zasiadanie w radzie zaczęły

⁵ Zabezpieczeniem długu zazwyczaj były nieruchomości, zob. M.J. Mika, *Studia nad patrycjatem poznańskim...*, s. 52. Zob. także K. Mikulski, *Przestrzeń i społeczeństwo Torunia od końca XIV do początku XVIII wieku*, Toruń 1999, s. 70. O mieszczańskich pożyczkach pod zastaw zob. także A. Gąsiorowski, *Dysponenci władzy w późnośredniowiecznym Poznaniu*, „Przegląd Historyczny” 66 (1), 1975, s. 30.

pod koniec XIV w., zapiski z ksiąg rękopiśmiennych po 1400 r. Pierwsza w literaturze naukowej próba lokalizacji miejsc zamieszkania rajców krakowskich w XIV w., którą podejmuję w niniejszym artykule, opiera się zatem na interpretacji źródeł, jest więc, siłą rzeczy, hipotetyczna.

Rejonem miasta, który został zasiedlony zaraz po lokacji w 1257 r., był Rynek i wychodzące z niego ulice – przede wszystkim Braci Mniejszych i Grodzka. Tam też powinniśmy szukać domów wójtów⁶ oraz najstarszych znanych nam rajców, figurujących w wykazach z okresu 1283–1312⁷. Gerard Borus, rajca poświadczony w wykazie z 1289/90 r. był zapewne synem jednego z pierwszych osadników w Krakowie po lokacji. Prowadził bardzo rozległą działalność poza Krakowem jako zasadzca. W stolicy jego własnością była kamienica przy Rynku, będąca już w 1306 r., czyli jeszcze za życia Gerarda, w posiadaniu jego synów⁸. W kolejnej zapisce z tego roku czytamy o „kamienicy Borusa” w Rynku, usytuowanej, zapewne, w rejonie kościoła św. Wojciecha⁹. Na marginesie można tu dodać, że jest to najstarsza wzmianka o domu murowanym w naszym mieście. Zauważyć należy, że sam Gerard w Krakowie właściwie nie jest odnotowywany¹⁰. Należy przypuszczać, że gdy był w 1289 r. rajcą krakowskim, to mieszkał przy Rynku, w swojej kamienicy. Ten dom zostawił swojej rodzinie, a sam rozpoczął wójtowskie rządy w Miechowie, którego był zasadzcą i od lokacji w 1290 r. z pewnością posiadał tam dom.

---

⁶ Por. T. Liniecki, *Dom wójta Henryka z wieku XIII w Krakowie*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 33 (4), 1988, s. 287–296; W. Komorowski, *Kamienice i pałace Rynku krakowskiego w średniowieczu*, „Rocznik Krakowski”, 68, 2002, s. 53–74; J. Rajman, *Kraków. Zespół osadniczy, proces lokacji i mieszczanie do 1333 r.*, Kraków 2004, s. 244 i n. (tam też dalsza literatura). W nowszej literaturze skupiano się głównie na przemianach własnościowych zachodzących w epoce nowożytnej zob. W. Komorowski, A. Sudacka, *Rynek Główny w Krakowie*, Wrocław 2008; W. Komorowski, K. Follprecht, *Właściciele kamienic Rynku krakowskiego w czasach nowożytnych (do pierwszej okupacji szwedzkiej)* „Krakowski Rocznik Archiwalny”, 2, 1996, s. 11–30 i kolejne części tego artykułu drukowane ibidem, 3–7, 1997–2001; zob. też K. Follprecht, *Właściciele nieruchomości w Krakowie w pierwszej połowie XVII w.*, [w:] *Dom w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, red. B. Gediga, Wrocław 2004, s. 209–218.

⁷ Nie są poświadczone w źródłach domy takich rajców z wczesnego okresu funkcjonowania rady (1283–1312), jak Filip, Hartlieb, Ditrich z Nysy, Gotfryd z Czeskiej Wsi, Rejnold, Piotr Czech, Isebold, Jakub i Herman z Nysy.

⁸ Krk nr 34, 35 i 39; w rękach synów Gerarda tenże dom jeszcze w 1317 r., ibidem, nr 454.

⁹ „Borussen steynhuse”, Krk nr 34. O położeniu w rejonie kościoła św. Wojciecha wnioskuję na podstawie poświadczanego wówczas sąsiedztwa z domem Peczolda z Rosenowe.

¹⁰ Wzmiankowani są jego synowie zob. Krk nr 668 oraz wdowa, ibidem, nr 717.

Wójt Jaśko, a zarazem rajca od 1283 r., mieszkał przy Rynku. Podstawą lokalizacji domu wójta są wzmianki o domu jego syna Mikołaja, bo o domu Jaszka nie ma wiadomości¹¹. Do współczesnego mu rajcy Lupolda należał dwór przy Rynku, był on bowiem przedmiotem sprawy spadkowej między jego wnukami i wnuczkami w 1331 r.¹² Najstarszym synem Lupolda był niewątpliwie ławnik Bertold, który w 1306 r. posiadał dom, prawdopodobnie murowany (miał wartość 100 grzywien) za kościołem św. Szczepana¹³. W 1309 r. posiadał jako dziedzictwo, a więc po ojcu, parcelę przy ul. Szewskiej¹⁴. Na podstawie tych zapisek można przypuszczać, że Lupold mieszkał przy Rynku. Zapiski dotyczące nieruchomości Wilhelma, jednego z najdłużej urzędujących rajców (od ostatniej ćwierci XIII w. aż do 1330), a zarazem pisarza rady miejskiej i wójta, nie dają jasnego obrazu¹⁵. Należał do niego, prawdopodobnie, dom przy Rynku, naprzeciw mennicy¹⁶. Niewiele wiemy również o domu rajcy Mikołaja z Krakowa, jednego z najbardziej zagadkowych, z powodu określenia pochodzenia, rajców wczesnego okresu. W 1302 r. odstąpił on Henrykowi Sudermanowi dwór i ćwierć parceli, ale adresu nie podano¹⁷. Lokalizacji jego domu

¹¹ Ibidem, nr 278 (i związany z tym nr 184), 332. Katarzyna, wdowa po Mikołaju syna Jaszka wójta, rościła w 1341 r. pretensje do domu przy ul. św. Jana, ale był to zapewne fragment jej posagu, ibidem, nr 1385. Nie można wykluczyć, że Jaśko wójt krakowski jest tożsamy z Jaśkiem wójtem Wieliczki lub Jaśkiem, sołtysiem Bronowic, ale uzasadnienie tej identyfikacji muszę, z braku miejsca, pominąć.

¹² Krk nr 1042, w skład majątku po Lupoldzie wchodziła wówczas także połowa młyna na Piasku.

¹³ Ibidem, nr 40.

¹⁴ Ibidem, nr 74. Bertold syn Lupolda nabył w 1310 r. „gebuyde” przy ul. Grodzkiej, ibidem nr 122. Drugim synem Lupolda był ławnik Richwin. To zapewne jego dotyczy zapiska z 1317 r. o sporze majątkowym wdowy Maruszy z Lupoldową, niewątpliwie wdową po rajcy Lupoldzie. Jest tu mowa o dobrach ruchomych i nieruchomych Lupoldowej, jak również dobrach dzieci Richwina: Henczka, Krystyny i Małgorzaty, ale niestety bez bliższych danych, ibidem, nr 400.

¹⁵ Wójt Wilhelma, a więc i rajcy, dotyczy zapiska z 1317 r. o wejściu w posiadanie części dworu przy ul. św. Krzyża, Krk nr 404. W 1312 r. jest poświadczona także posiadłość Wilhelma koło murów miejskich, ibidem, nr 238.

¹⁶ W 1325 r. Wilhelm wraz z żoną i w obecności teściowej ustąpił z 9 łokci dworu przy Rynku położonego *contra monetam* Piotrowi i Elżbiecie, dzieciom Ludwika, Krk nr 790.

¹⁷ Ibidem, nr 18. M. Starzyński, *Krakowska rada...* s. 221 przyjął, że Mikołaj z Krakowa był rajcą od ok. 1290 r. Nie występuje on jednak w wykazie rajców z 1289/90 r. (Krk nr 25), a jako rajca został poświadczony dopiero 31 X 1300 r., Krk wpis nienumerowany, po zapisce nr 1 (s. 4). W 1368 r. występuje Piotr Krokaw (zapewne Piotr z Krakowa) z bratem Nikaszem i żoną Agnieszką jako właściciel domu przy Grodzkiej, Kłk nr 266. Może to synowie Mikołaja z Krakowa? Znany jest także rajca Jan Krokaw

nie podano także i w 1310 r., gdy wdowa po nim zapisała Henkowi z Kietrza 30 grzywien, które miała jako „morgengabe” zapisane przez męża na jego kamienicy¹⁸. Ostrożnie można przypuszczać, że kamienica ta znajdowała się przy Rynku. O Zygfrydzie z Sącza, trzykrotnie rajcy w okresie 1290–1304, wiadomo tylko, że posiadał 3 ćwierci przy Rynku, które w 1311 r. Henko z Nysy zasta- wił wójtowi Albertowi¹⁹. Krawiec Ditrich, figurujący w składzie rady z 1302 r., nabył w tymże roku pół dworu przy Rynku, koło kościoła św. Wojciecha, od Peczolda z Rosenowe²⁰. Możemy z dużym prawdopodobieństwem twierdzić, że mieszkał w tym domu, gdyż w 1317 r. wdowa po nim wraz z dziećmi wy- posażała syna Jeklina właśnie w pół domu przy Rynku, koło kościoła św. Wojcie- cha²¹. Henryk z Dornburga, znany jako rajca już w 1289/90 r., pełniący urząd i później (do 1320), wyposażył w 1316 r. córkę Katarzynę w posiadłość poło- żoną „obok siebie”²². Lokalizacji nie odnotowano, ale nie ulega wątpliwości, że był to dom przy ulicy Grodzkiej, w późniejszych bowiem latach poświadczona jest tam zarówno wspomniana Katarzyna i jej mąż Jan, jak i wdowa po Hen- ryku i pozostałe dzieci. Dom przy Grodzkiej, który pozostał w rękach wdowy, najpewniej był miejscem zamieszkania rajcy²³. Do Piotra Gwisa, rajcy z 1301 r. i wielokrotnego wójta sądowego, należał dwór przy Rynku i kilka innych. W 1311 r. jego pasierb ustąpił z domu przy Rynku na rzecz Henryka Hulizła. Inne jego dzieci odziedziczyły posesje przy ul. Wiślnej, o czym świadczą za- piski sporządzone już po śmierci Gwisa²⁴. Fryczko, pisarz magistratu, który zasiadał w radzie w 1305 r., posiadał dom przy Rynku. Jest on poświadczony jako punkt orientacyjny w 1320 r.²⁵ W 1332 r. Fryczko zostawił połowę tego domu swojej żonie, a połowę synom Mikołajowi i Janowi²⁶.

(zob. w tym artykule przyp. 349), ale na obecnym etapie badań nie jestem w stanie wykazać jego związków z Mikołajem z Krakowa.

¹⁸ Krk nr 155.

¹⁹ Ibidem, nr 214. J. Ptaśnik, *Studia...*, cz. 1, s. 35 przypuszczał, że Zygfryd z Sącza był współwłaścicielem wójtostwa sandomierskiego, gdyż jego i Witka wymienił jako buntowniczych wójtów ksiązę Władysław w dokumencie z 30 X 1311, KMp 1, s. 176.

²⁰ Krk nr 15.

²¹ Ibidem, nr 392.

²² Ibidem, nr 375.

²³ Ibidem, nr 686, 746, 980, 1146. Henryk miał także dwór „koło szpitala”, ale już w 1312 r. oddał go pisarzowi Staszкови, ibidem, nr 248.

²⁴ Ibidem, nr 671, 1073, 1074. W drugiej połowie XIV w. występowali Jan Gewis wójt w 1379 r., *Księga proskrypcji i skarg miasta Krakowa 1360–1422*, wyd. B. Wyr- zumska, Kraków 2001, s. 51 oraz Kłk nr 1008, 1009, 1069, 1084 i Mikołaj Gewisse, ibidem, nr 1008, 1009, 1702.

²⁵ Krk nr 598.

²⁶ Ibidem, nr 1108.

Rajcy, którzy poparli, wraz z wójtem Albertem, księcia opolskiego Bolka przeciwko Władysławowi Łokietkowi, zostali pozbawieni urzędów i ukarani konfiskatą. Informacje o konfiskatach zawierają często dokładne lokalizacje ich domów w mieście. Rajca Tylman Brant posiadał dwór przy Rynku, „jak się idzie do ulicy Żydowskiej” oraz dwór na Prądniku²⁷. Kamienica należąca do Hermana z Raciborza, który *more Sathane* wystąpił przeciwko Łokietkowi, znajdowała się na rogu Rynku i ulicy Brackiej. W dokumencie z 1336 r., który potwierdza dokonaną konfiskatę, jej wartość oszacowano na aż 150 grzywien, czyli niewątpliwie był to dom murowany²⁸. W jego olbrzymim majątku były także dobra podmiejskie. Henryk Suderman, kolejny spośród rajców „germańską furią owładniętych”, nabył dwór przy Rynku od wójta Alberta w 1302 r.²⁹ Posiadał także liczne inne nieruchomości w mieście i na przedmieściach. W 1308 r. wziął w zastaw dom przy ul. Braci Kaznodziejów³⁰. Prawdopodobnie większość jego majątku uległa konfiskacie, ale w rękach jego dzieci był jeszcze w 1326 r. młyn nad Prądnikiem, a w 1331 r. weszły w posiadanie 3/4 dworu przy Rynku³¹. Jako „dwór Sudermana” określono jeszcze w 1317 r. posiadłość na rogu Rynku i ulicy Szewskiej³². Uznaję to za miejsce zamieszkania rajcy. W rękach księcia Władysława Łokietka był na pewno inny jeszcze dwór Sudermana, stojący przy ul. Sławkowskiej³³. Rajca Peczold z „Rozenowe” posiadał dom w Rynku koło kościoła św. Wojciecha. Gdy w 1306 r. dzielił swój majątek między dzieci, to synom przeznaczył dwór, „w którym teraz mieszka”, córkom zaś po połowie dwór koło kamienicy Borusa w Rynku³⁴. Jest to pierwsza, spośród nielicznych, wzmianka o domu, w którym mieszkał rajca. Niewątpliwie był to dom przy Rynku. W rękach wdowy po rajcy Pawle z Brzegu, również uczestniczącym w buncie, był w 1330 r. dwór przy ul. św. Floriana³⁵.

²⁷ Ibidem, nr 274. W kolejnych zapiskach również czytamy o dworze, „który był Tylmana zwanego Brant”, zob. ibidem, nr 339 i 396.

²⁸ Zob. J. Rajman, *Raciborzanie w Krakowie w XIV w. Kryterium imienne w badaniach nad narodowością mieszczan napływowych*, „Średniowiecze polskie i powszechne” 6, red. I. Panic, J. Sperka, Katowice 2010, s. 121–125. O domu Hermana (obecnie Rynek nr 25) pisał W. Komorowski, *Kamienice i pałace Rynku krakowskiego w średniowieczu*, „Rocznik Krakowski” 68, 2002, s. 63.

²⁹ Krk nr 16. W tym samym roku nabył ćwierć od Mikołaja z Krakowa, ibidem nr 18, oraz ogrody pod miastem, ibidem, nr 19, 20.

³⁰ Ibidem, nr 65.

³¹ Ibidem, nr 819 (młyn); nr 1049 (3 ćwierci przy Rynku).

³² Ibidem, nr 458.

³³ Ibidem, nr 376.

³⁴ Ibidem, nr 34.

³⁵ Ibidem, nr 1030 (występuje jako Elżbieta, wdowa po Pawle, ale niewątpliwie chodzi tu o Pawła z Brzegu).

W najwcześniej znanych składach rady miejskiej (1283–1312) dostrzegamy mieszczan, którzy zapoczątkowali „dynastie” urzędnicze w Krakowie. Posiadane przez nich domy należy traktować nieco inaczej, gdyż często pozostawały one w rękach rodziny przez kilka pokoleń. Do kręgu, który umownie możemy nazwać „Zawichostami”, zaliczam Mikołaja z Zawichostu i jego potomków oraz spowinowaconych z nim Mikołaja Rusina, Gerasza i Ticzo Snellego. Mikołaj z Zawichostu, stronnik Władysława Łokietka i rajca od 1312 r., miał posiadłość przy ul. Braci Mniejszych. Stał tam jego murowany dom, oraz place, na których pozwalał innym mieszczanom stawiać budynki³⁶. Swoją córkę Annę wydał za Mikołaja Rusina, rajcę. Z tego małżeństwa urodził się Jan, znany w Krakowie jako Jan z Zawichostu, również rajca (od 1332). W 1333 r. Mikołaj z Zawichostu ustąpił ze wszystkich swoich dóbr (a miał ich sporo) na rzecz swego siostrzeńca³⁷. Zachowała się z 1343 r. zapiska o ugodzie majątkowej córek nieżyjącego już Jana z Zawichostu, w której wzmiankowany jest dom ich dziadka naprzeciw kościoła Franciszkanów oraz kamienica, którą „przez wiele lat posiadał”, a zatem niewątpliwie inna realność przy ul. Braci Mniejszych. Przedmiotem ugody jest także dom Jana z Zawichostu, „w którym on żył i zmarł” oraz usytuowany w jego oficynie dom murowany. Obejmuje to córka Maneta, żona Henczka z Kolonii³⁸. Dzięki temu możemy zlokalizować dom Jana z Zawichostu, gdyż do Manety i Henczka należał w 1347 r. dom w zaułku koło ulicy Braci Mniejszych, za domem niegdyś Mikołaja z Zawichostu³⁹. Mikołaj Rusin, zięć Mikołaja z Zawichostu, nabył w 1313 r. dwór przy Rynku tak, jak się idzie do ul. Żydowskiej⁴⁰. W 1318 r. poświadczona jest w jego rękach realność przy ul. św. Jana⁴¹. Gdy w 1330 r. wyruszał na pielgrzymkę, oddał swojemu synowi kamienicę w tym miejscu, ale zastrzegł, że jeśli wróci, ma mu ten dom oddać⁴². Jest to zapewne miejsce, w którym mieszkał. Hejnusz (Henryk) piszący się z Nysy był, poprzez swego brata Jana, spowinowacony z Mikołajem z Zawichostu⁴³. Rajcą został po raz pierwszy w 1323 r.

³⁶ Ibidem, nr 356; o tym rajcy zob. J. Laberschek, *Mikołaj z Zawichostu*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej cytuję PSB], t. 21, 1976, s. 152.

³⁷ Krk nr 1141. Mikołaja jako właściciela kramu sukiennego poświadczają zapiski, ibidem, nr 985 i 1038; w 1330 r. przekazał Janowi i Annie, dzieciom Mikołaja Rusina 300 grzywien i dwie słodownie przy ul. św. Marka, ibidem, nr 1037.

³⁸ Ibidem, nr 1504.

³⁹ Ibidem, nr 1581. Użyte w tej zapisce określenie *in vico circa plateam fratrum Minorum* oznacza dzisiejszą ulicę Gołębią.

⁴⁰ Ibidem, nr 274b.

⁴¹ Ibidem, nr 523. W 1365 r. wzmiankowany jest dom jakiegoś „Rutenusa” przy ul. św. Jana, Kłk nr 9.

⁴² Krk nr 1036.

⁴³ Ibidem, nr 666.

Spośród licznych wzmianek o jego majątku domy pojawiają się bardzo często: w jego rękach była posesja przy Rynku należąca niegdyś do Zygfyryda z Sącza (1311), dwór przy ul. św. Jana kiedyś Rejnolda (1321), plac przy ul. Sławkowskiej (1325), dwór i kamienica za kościołem św. Szczepana (1328)⁴⁴. Szukając miejsca, w którym mieszkał, powinniśmy zwrócić uwagę na zapiskę z 1326 r. Wówczas to jego zięć, Jan z Enden, ustąpił z kramu sukienego, „w którym przebywał (*in qua stabat*) Hejnuusz zwany z Nysy”, Mikołajowi Rusinowi⁴⁵. Zapiska ta poświadcza wprost przebywanie, czyli zapewne zamieszkiwanie, w kramie sukienym.

Szwagrem Mikołaja z Zawichostu był Gerasz⁴⁶, podobnie jak i on, stronnik Władysława Łokietka. W 1312 r., kiedy był już ławnikiem, został poświadczony jako właściciel domu przy ul. Szpitalnej⁴⁷. Urząd rajcy objął po raz pierwszy w 1319 r. Znacznie później, gdy odnotowywano go jako Starego Gerasza, w jego posiadaniu był dom i place na Okole⁴⁸. Gertruda, córka Mikołaja Rusina, była żoną Ticzo Snelle młodszego⁴⁹. Pierwszy znany nam jego dom znajdował się w 1343 r. przy ul. św. Krzyża. Ticzo był wówczas ławnikiem, a dom ten przejął z rąk Mikołaja z Bibic⁵⁰. W jego rękach był dom koło cmentarza kościoła św. Franciszka, poświadczony jako punkt orientacyjny w 1344 r.⁵¹ W rok później został rajcą. Ostatni raz urząd ten pełnił w 1366 r. Z późniejszego okresu pochodzą wzmianki o jego domu przy ul. Wiślniej⁵², który posiadał, w świetle zapiski z 1371 r., wraz z żoną Gertrudą⁵³, co może oznaczać, że dom ten wniosła mu w posagu. Typując jego miejsce zamieszkania wskazałbym na dom przy ul. Braci Mniejszych⁵⁴.

⁴⁴ Ibidem, nr 214, 531, 607, 636, 762.

⁴⁵ Ibidem, nr 860.

⁴⁶ Wskazuje na to powinowactwo zapiska z 1302 r., Krk nr 19.

⁴⁷ Ibidem, nr 221; o tej jego posiadłości wzmiankuje także zapiska z 1315 r., ibidem, nr 319.

⁴⁸ Ibidem, nr 1162 (rok 1334) i nr 1315 (rok 1339). W tym drugim przypadku nie ma wątpliwości, że dysponował nieruchomościami na Okole z ramienia króla Kazimierza Wielkiego.

⁴⁹ Ibidem, nr 1616. Ticzo Snelle młodszy był siostrzeńcem Ticzo Snelle starszego, od którego otrzymał połowę jego dóbr, ibidem, nr 1530.

⁵⁰ Ibidem, nr 1493.

⁵¹ Ibidem, nr 1524.

⁵² Kłk nr 114 i 181 (dom Ticzona wymieniany jako punkt orientacyjny).

⁵³ Ibidem, nr 538.

⁵⁴ Ibidem, nr 710. Domu tego dotyczy zapiska z 1370 r. poświadczająca przejście przez Mikołaja Hulcznera kamienicy Agnieszki Slokow stojącej koło domu Ticzo Snelle. Nie podano lokalizacji, ale w 2 lata później Bartko Hulczner dysponował domem koło Ticzo Snellego i wówczas odnotowano ul. Braci Mniejszych, Kłk nr 710.

Z Zawichostami spowinowaceni byli także mieszczenie używający nazwiska Spicimir. Synami Spicimira byli Konrad, ławnik w 1303 r., oraz Jan zwany także Jaszkiem, rajca od 1339 r. Ten drugi w 1326 r. został poświadczony jako właściciel domu przy Rynku⁵⁵, pozyskiwał także w zastaw domy w innych rejonach⁵⁶. Nazywamy go Starszym, dla odróżnienia od syna, Jana Spicimira Młodsze­go, rajcy w 1318 r. Jan Młodszy wraz z bratem Grzegorzem posiadał folwark i młyn za kościołem św. Mikołaja⁵⁷. Jego synową była Agnieszka, córka Jana z Zawichostu⁵⁸. Mieszkania Jana Młodsze­go można upatrywać bądź w domu przy Rynku, lub w domu przy ul. Braci Mniejszych, ten drugi bowiem był w rękach jego syna i wnuków⁵⁹.

Przybysze z Cieszyna byli obecni w Krakowie prawdopodobnie od lokacji⁶⁰. Dom Ludwika z Cieszyna, rajcy od 1305 r., znajdował się na rogu Rynku i ul. Sławkowskiej, na co wskazują zarówno wzmianki sporządzone za jego życia, jak i zapiski o wdowie po nim⁶¹. Inny jego dom stał przy ul. św. Marka i mieszka­li w nim 2 kowale. Miał także rozległe majątki pod miastem, przede wszystkim 8 ogrodów koło cmentarza żydowskiego, dwór nad Rudawą, grunty koło kościoła św. Floriana. Jego syn Bertold, który urzędu rajcy nie osiągnął, był żo­naty z Małgorzatą, córką Gisko z Sącza⁶². Domy, do których prawa miał Gisko, znane są dopiero z okresu, kiedy już był rajcą (po raz pierwszy zasiadł w radzie

⁵⁵ Krk nr 839. Zapiska z 1335 r. (ibidem, nr 1185) poświadcza także prawa żony jego Małgorzaty do domu przy Rynku. W. Komorowski, *Kamienice i pałace Rynku krakowskiego w średniowieczu...*, s. 64–65 uznaje za dom Spicymirów obecną posesję przy Rynku nr 35 (pałac „Krzysztofor”); o późniejszych losach tego pałacu zob. C. Bąk-Koczarska, *Właściciele i lokatorzy kamienicy „pod Krzysztofor” w Rynku Głównym oraz kamienic sąsiednich przy ulicy Szczepańskiej od XVI do połowy XVII wieku*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, t. 5, 1999, s. 21 i n.

⁵⁶ Krk nr 1186 (św. Krzyża); 1203 (św. Szczepana); 1380 (bez podania nazwy ulicy).

⁵⁷ Ibidem, nr 513.

⁵⁸ Ibidem, nr 1504 (zapiska z 1343 r. poświadcza Agnieszkę, córkę Jana z Zawichostu, żonę Mikołaja, syna Jana Spicimira).

⁵⁹ Ibidem, nr 1625 (zapiska z 1351 r. wymienia Mikołaja Spicimira oraz jego dzieci Piotra i Helenę). Zapewne wnukiem rajcy Jana Spicimira młodszego był także Jan Spicimir, którego dom wzmiankowany jest w 1393 r. przy ul. św. Floriana, Kłk 1813–4, ten dom także w zapiskach Kłk 1672–3. Uzyskał go w 1375 r. od Jana Petirmana, a dom ten niegdyś należał do Bertolda Tatara, ibidem, nr 1160. Do jego brata Piotra należał dom przy ul. św. Szczepana, Jakub, syn śp. Piotra Spicimera ma dom przy ul. św. Szczepana, ibidem, nr 2001.

⁶⁰ Zob. J. Rajman, *Mieszczenie z Górnego Śląska w elicie Krakowa w XIV w.*, [w:] *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej*, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 70–73.

⁶¹ Krk nr 467, 1420, 1467.

⁶² Ibidem, nr 1691; nie podaje tego W. Grzybek, *Gisko*, [w:] PSB, t. 8, 1959–1960, s. 7–8.

w 1329). Należał do niego dwór przy ul. św. Krzyża, bliżej niezlokalizowany plac z budową oraz dom i słodownia koło łaźni na Piasku⁶³. Przejmował liczne posesje pod zastaw, w tym również dom naprzeciw szkoły Panny Marii, który wraz ze swoim bratem Jakubem wziął w 1355 r. z rąk Hejnmana Muchowa (określonego w zapisce jako ich krewny)⁶⁴. W 1356 r. córka nieżyjącego już Giska, Elżbieta, wdowa po Wolframie, zasadzcy Wolbromia, zawarła ugodę w sprawie posiadłości po ojcu ze swoim bratem Janem Gisko⁶⁵. Szczegółów, niestety, poskąpiono. Jan Gisko w tym samym roku zasiadł w radzie miejskiej. Nie znamy także zawartości jego testamentu wzmiankowanego w 1374 r.⁶⁶, co sprawia, że trudno orzec, gdzie mieszkali rajcy Gisko z Sącza i Jan Gisko. Nie można wykluczyć, że synem Jana był Jeklin Gisko, wspomniany jako zmarły w 1368 r. Jego synowie, Gisko i Mikołaj, regulowali, poprzez opiekunów, zapłatę 28 grzywien za wybudowanie kramu sukienego⁶⁷, co wskazuje na bogatą kupiecką rodzinę. Na związki z Janem wskazuje nie tylko nazwisko jakie nosił Jeklin (jedyne wówczas), ale i to, że wśród jego synów odnajdujemy Jana. Łącząc te drobne przesłanki można przywołać jeszcze ugodę w sprawie odprowadzania wody z posesji zawartą w 1392 r. między dziećmi Jekla a innymi mieszczanami, ale niestety nie podano lokalizacji⁶⁸.

Do „klanów” rządzących miastem w XIV w. zaliczymy oczywiście również Keczerów, czyli mieszczan piszących się z Kietrza. Wolrad z Kietrza należy do najstarszego pokolenia znanych nam rajców krakowskich. Zasiadał w magistracie już w 1283 r. W 1305 r. w jego posiadaniu był dom stojący „na rogu”, który, w porozumieniu ze swoim synem Krystianem, oddał z prawem dziedziczenia Henrykowi z Kietrza⁶⁹, który urząd rajcy pełnił, podobnie jak Wolrad, już w 1283 r. Henryk z Kietrza był później właścicielem dwóch domów przy Rynku i innych nieruchomości, toteż z pewnością przy Rynku należy sytuować dom Wolrada. Dwór koło kościoła św. Wojciecha nabył Henryk w 1311 r. od pisarza Gotfryda z Kietrza⁷⁰. Można przypuszczać, że ta posesja została przeznaczona dla potomków Henryka, skoro wiadomo, że w 1318 r. ustąpił z połowy dworu naprzeciw kościoła św. Wojciecha na rzecz Mikołaja, syna swojej

⁶³ Krk nr 1046, 1145, 1151.

⁶⁴ Ibidem, nr 1671. Fragmentem ul. Szkoły kościoła Mariackiego jest przyrynkowy odcinek obecnej ul. Siennej.

⁶⁵ Ibidem, nr 1675.

⁶⁶ Kłk nr 933.

⁶⁷ Ibidem, nr 326.

⁶⁸ Ibidem, nr 1514. Drugą stroną tej ugody był Mikołaj Flenczer, którego dom poświęcony jest np. przy ul. św. Jana, ibidem, nr 1627 i 1745.

⁶⁹ Krk, nr 33; por. Z. Wenzel-Homecka, *Henryk z Kietrza*, [w:] PSB, t. 9, 1960–1961, s. 422; J. Rajman, *Mieszczanie z Górnego Śląska...*, s. 52–61.

⁷⁰ Krk nr 201.

córki⁷¹. W 1312 r. należał do niego dom przy ul. św. Szczepana⁷². W zapisce z 1338 r., sporządzonej wiele lat po śmierci Henryka, jego dom opisywano jako położony przy Rynku, ale z przejściem do ul. św. Szczepana⁷³. Stosunkowo wcześniej, w 1310 r., napotykamy na podział rodzinny między Henrykiem a jego siostrą i jej synem Mikołajem. Przedmiotem była niezabudowana posesja przy ul. Sławkowskiej⁷⁴. Być może w pobliżu znajdował się dom rodzinny tego rodzeństwa. Henryk miał jeszcze pół innego domu przy Rynku, który uzyskał w 1313 r. od Mikołaja, syna Jaszka wójta⁷⁵, a także dom na rogu, jak się idzie na ul. Żydowską, który przejął z rąk Henryka z Hohenhaus w 1312 r., ale w dwa lata później oddał Teodorykowi z Rusi. Przez kilka lat przejmował od różnych mieszczan w zastaw części domów i posesji koło kościoła św. Szczepana, uzyskał także posesję przy ul. św. Floriana⁷⁶. Wszystko to sprawia wrażenie inwestowania w nieruchomości, miejscem zaś, gdzie prawdopodobnie mieszkał, był dom koło kościoła św. Wojciecha. W 1327 r., kiedy Henryka nie było już wśród żyjących, wzmiankowana jest jego kamienica, obok której znajdował się dwór Mikołaja i Peszka z Sącza⁷⁷. Chodzi tu zapewne o dom za kościołem św. Wojciecha. Można tu mówić o miejscu zamieszkania, na co wskazuje zapiska o jego potomku, młodszym Henryku (Hejnczo) z Kietrza, który był w 1355 r. wójtem sądowym. Cytując dosłownie źródło powiemy, że w 1367 r. „mieszka on w domu koło Kezlinka, jak się idzie w ul. Grodzką”⁷⁸. Lokalizacja ta koreluje z określeniem „za kościołem św. Wojciecha”.

Gotfryd z Kietrza, rajca w 1301 r., również posiadał dom koło kościoła św. Wojciecha, który oddał w 1311 r. Henrykowi z Kietrza⁷⁹. Zapewne tego dworu Gotfryda dotyczy zapiska z 1303/04 r.⁸⁰ Dom na rogu Rynku i ul. Sławkowskiej jest poświadczony w rękach wdowy po nim, Cyny, w 1317 r. Cyna dysponowała także domem przy ul. św. Jana, domami koło Bramy Wiślniej, placem przy kościele św. Szczepana⁸¹. Trudno jest definitywnie przesądzić, z której linii Keczerów wywodził się Jan z Kietrza, rajca i wójt w 1353 r. Imię to

⁷¹ Ibidem, nr 492.

⁷² Ibidem, nr 233.

⁷³ Ibidem, nr 1261.

⁷⁴ Ibidem, nr 118.

⁷⁵ Ibidem, nr 278.

⁷⁶ Szczegółową dokumentację źródłową zestawiam w artykule *Mieszczanie z Górnego Śląska...*, s. 54–55.

⁷⁷ Krk nr 896.

⁷⁸ Kłk nr 173.

⁷⁹ Krk nr 201.

⁸⁰ Ibidem, nr 27 (bez lokalizacji).

⁸¹ Ibidem, nr 467 (róg Rynku i Sławkowskiej); 468, 567 i 588 (św. Jana); 512 (koło Bramy Wiślniej); 598 (koło kościoła św. Szczepana).

nosi syn Krystiana, a zarazem wnuk Ditmara oraz syn wspomnianego dopiero co Gotfryda i Cyny. Jan z Kietrza prowadził transakcje wspólnie z bratem Henkiem. Zapiski poświadczają obracanie placem koło Bramy Sławkowskiej, dworem pod miastem i domem koło kościoła św. Szczepana. Miał także nieruchomości w Olkuszu i Wieliczce⁸².

Rodzina Moryców dała miastu na przełomie XIII/XIV w. czterech rajców, toteż stanowi doskonały przypadek, aby poznać „warunki mieszkaniowe” w sytuacji, gdy rajcami byli zarówno ojciec, jak i jego synowie. Moryc, krakowski protoplasta rodziny⁸³, sam rajca i ojciec trzech rajców, wszedł w posiadanie domu przy Rynku poprzez skoligacenie się z nieznaną bliżej rodziną piszącą się „z Odry”. Połowę domu uzyskał w 1310 r. od swojej teściowej, druga należała do jego żony. Dom ten stał w pobliżu domu Henryka z Hohenhaus⁸⁴, a więc przy Rynku. W 1328 r. wdowa po Morycu, Katarzyna, wraz z dziećmi Maurycem i Jadwigą ustąpiła Mikołajowi Rusinowi z ćwierci przy ul. Wiślniej za swoim dworem znajdującym się przy Rynku⁸⁵. Jest to zapewne dom, w którym stary Moryc mieszkał po ożenieniu się z Katarzyną. Dom sprzed tego okresu nie jest znany, przypuszczać należy, że znajdował się on przy ul. Braci Mniejszych, na co wskazują dane odnoszące się do jego najstarszego syna. Najstarszym z synów Moryca był niewątpliwie Piotr, poświadczony po raz pierwszy jako rajca w 1289/90, a następnie wielokrotnie w późniejszych latach. Okresowo pełnił także urząd wójta i sędziego miejskiego. W literaturze pojawił się pogląd, że nie jest możliwe zlokalizowanie nieruchomości należących do Piotra Moryca⁸⁶. Przekaz źródeł istotnie nie jest w pełni czytelny, mimo to odważyłbym się, na podstawie zapisek z 1313 i 1320 r., lokalizować jego posiadłość przy ul. Braci Mniejszych⁸⁷. Wspomniany w zapisce z 1328 r.

⁸² Krk nr 724–5, 849, 885, 892, 897.

⁸³ Rajca Maurycy wzmiankowany jest w protokole cudów św. Jacka pod rokiem 1267, *De vita et miraculis sancti Iacchonis*, wyd. L. Ćwikliński, Monumenta Poloniae Historica, t. 4, Lwów 1884, s. 873. Zapiska ta ma niewątpliwie błędną datę roczną, ale potwierdza sprawowanie urzędu rajcy przez Maurycego (Moryca) w ostatniej ćwierci XIII w.

⁸⁴ Krk nr 111, 119, 192

⁸⁵ Ibidem, nr 947.

⁸⁶ J. Laberschek, *Moryc Piotr*, [w:] PSB, t. 22, 1977, s. 18.

⁸⁷ W 1313 r. Piotr, syn Moryca wraz z Grzegorzem z Pisar i jego krewnymi, synami Jaszka, syna Spicymira, zawiera ugodę i zrzeka się dworu położonego koło posesji „pani z Głubczyc”, który wybudował tymże dzieciom, na rzecz tychże synów, Krk nr 268. Dwór pani z Głubczyc, czyli żony Rudgera, znajdował się przy ul. Braci Mniejszych (ibidem, nr 84). W 1320 r. Piotr Moryc ustąpił Wiluszowi kuśnierzowi 1/2 dworu z prawem dziedziczenia przy ul. Braci Mniejszych, z części bliżej nieznanego Krystiana, ibidem, nr 603.

Maurycy, syn Moryca⁸⁸, to Moryc młodszy, jako rajca poświadczony po raz pierwszy w 1310 r. Z zapiski z 1328 r. można wnioskować, że miał on część w parceli położonej za dworem ojca. Miał także dwór przy ul. św. Krzyża⁸⁹. Jego brat Mikołaj Moryc, który był rajcą tylko raz (1309), mieszkał przy ul. św. Floriana, o czym świadczy, wyjątkowa w swej treści, zapiska z 1321 r. Wspomina się w niej o domu, „w którym mieszkał Mikołaj zwany Moritz”⁹⁰. O domu czwartego z braci Moryców, Hejnmana, czytamy w zapisce z 1318 r. o transakcji, kiedy to jego dom posłużył jako punkt orientacyjny dla lokalizacji domu Hejnmana z Edel⁹¹. Był to zapewne dom przy ul. Braci Mniejszych. Syn tegoż Hejnmana Moryca, Jan Moryc, również był rajcą. W 1339 r. w rękach jego córek Katarzyny i Małgorzaty był dom przy ul. św. Floriana⁹².

Z rodziny Hohenhaus pochodziło 4 rajców. O domu Henryka, który zasiadł na urządzie już w 1302 r., wiadomo, że znajdował się przy Rynku, „tak jak się idzie do ul. Żydowskiej”⁹³. Piotr z Hohenhaus (rajca w 1308) także miał dom przy Rynku, jest on bowiem poświadczony jako własność wdowy po nim⁹⁴. Z 1310 r. pochodzi zapiska ukazująca przejęcie przez Piotra dworu przy ul. Braci Mniejszych⁹⁵. Można przypuszczać, że obaj rajcy Hohenhausowie mieszkali w domach przy Rynku. Jan, syn Piotra, odziedziczył dom po ojcu. W 1326 r. Jan Winrich, ustąpił mu część domu i gruntu przy Rynku koło kościoła św. Wojciecha⁹⁶, ale posiadał także dom w pobliżu targu solnego na Rynku, który nabył w latach 1343–1344⁹⁷. Rajcą został w 1347 r. Jego córka Katarzyna, żona Hejnmana Edlinga, była w 1350 r. właścicielką domu przy Rynku. Wydaje się, że był to spadek po ojcu⁹⁸. W 1359 r. rajcą był Piotr (II, młodszy) z Hohenhaus, występujący najczęściej jako Peszko. Jego dom nie został odnotowany, ale przypuszczać wolno, że znajdował się on przy Rynku.

Na początku XIV w. dwóch członków rodziny Muchow (Mochow), jednej z najstarszych rodzin krakowskich, zasiadało w radzie miejskiej; Hejnman od

⁸⁸ Ibidem, nr 947.

⁸⁹ Ibidem, nr 842.

⁹⁰ Ibidem, nr 627. W 1328 r. żona Jana, syna Mikołaja Moryca (nie pełnił urzędów) weszła w posiadanie połowy dworu przy ul. św. Floriana, ibidem, nr 956.

⁹¹ Ibidem, nr 488.

⁹² Ibidem, nr 1337.

⁹³ Ibidem, nr 253. Henryk z Kietrza w 1314 r. oddał dwór, który niegdyś należał do Henka z Hohenhaus, Teodorykowi z Rusi, ibidem, nr 295. Jest także zapiska z 1310 r. o domu Henryka z Hohenhaus przy Rynku naprzeciw domu Moryca, ibidem, nr 111.

⁹⁴ Ibidem, nr 927.

⁹⁵ Ibidem, nr 125.

⁹⁶ Ibidem, nr 808.

⁹⁷ Ibidem, nr 1506; tego domu dotyczy także zapiska nr 1526.

⁹⁸ Ibidem, nr 1610.

1301 r. i Amilej od 1307 r.⁹⁹ Pierwszy z nich posiadał dom w Rynku, odnotowany w 1316 r. Niewątpliwie był to dom odziedziczony po ojcu¹⁰⁰. Innego domu nie posiadał, a w rękach jego synów, Teodoryka (Ditricha) i Peszka, był później właśnie dom i grunt przy Rynku. Peszko Muchow w 1340 r. został po raz pierwszy rajcą, wcześniej zaś wielokrotnie zasiadał w ławie¹⁰¹. W 1319 r. wraz z bratem uzyskał od stryja Jana połowę dworu przy Rynku¹⁰². Posiadał także dom przy ul. św. Floriana¹⁰³. Miejszem zamieszkania Hejnmana i jego synów był bez wątpliwości Rynek. Amilej z Muchwa uzyskał w 1302 r. dwór przy Rynku od Mikołaja z Demerowe¹⁰⁴. Można przypuszczać, że wcześniej uwolnił ten dom od sum, które był winien Mikołajowi. Dom Amileja z Muchowa został wymieniony w zapisce z 1318 r., kiedy to Katarzyna, córka Frysa, wdowa po Gunterze, dokonała cesji swoich dóbr. Wśród nich był dwór przy ul. św. Szczepana stojący „koło Amileja po sąsiedzku”¹⁰⁵. Jeszcze w 1351 r. Mikołaj Amilej, syn rajcy, za zgodą swej siostry Małgorzaty (wdowy po Janie Edlingu) oddaje swoją część, którą miał po ojcu i matce Gertrudzie w domu przy ul. św. Szczepana, swojemu bratu, Janowi Amilejowi¹⁰⁶. Drugi dom, który został poświęcony w rękach Amileja, położony przy ul. Braci Mniejszych, wniosła mu w posagu żona Gertruda, córka Rudgera z Głubczyc¹⁰⁷. Wszystko to wska-

⁹⁹ Hejnman występuje jako rajca w zapisce Krk s. 5 (nienumerowana po zapisce nr 11), która nosi datę 1301. M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 220 dopuszcza, że Hejnman był rajcą w latach 1290–1300. Należy jednak zauważyć, że nie występuje on w spisie rajców z 1289–1290 r. (Krk nr 25). Pierwsze odnotowanie Amileja na urzędzie zob. ibidem, nr 11; tak samo M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 222.

¹⁰⁰ Krk nr 347. Na dziedziczne pochodzenie domu Hejnmana wskazuje fakt, że jego brat Jan miał w nim udział (połowę), którego zrzekł się w 1319 r., zresztą nie za darmo, gdyż synowie Hejnmana odstąpili mu kram sukienny, ibidem nr 563 i 564. Jeszcze w 1355 r. poświęcony jest dom Hejnmana z Muchowa na rogu naprzeciw szkoły kościoła N. Marii Panny, ibidem nr 1671.

¹⁰¹ M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 229 nazywa go Paszkiem, jednak występuje on zawsze jako Peszko (zob. Krk nr 563, 564, 1026, 1029, 1033, 1118, 1142, 1148). Jest to zasadnicza różnica, bowiem Paszko to Paweł, a Peszko to Piotr.

¹⁰² Krk nr 563 i 564.

¹⁰³ Ibidem, nr 1118.

¹⁰⁴ Ibidem nr 14.

¹⁰⁵ Ibidem, nr 476.

¹⁰⁶ Ibidem, nr 1623 (a także na kramie sukiennym, na młynie, na folwarku, na polach i łąkach). Dom Mikołaja Amileja przy ul. św. Szczepana poświęcony jeszcze w 1367 r., Kłk nr 166.

¹⁰⁷ Krk nr 84. Jest to zapewne wynik umowy małżeńskiej, gdyż jego żoną była Gertruda, córka Rudgera z Głubczyc. W 1341 r. została zawarta ugoda pomiędzy córkami śp. Rudgera z Głubczyc w sprawie jego posiadłości przy ul. Grodzkiej rozciągającej się w kierunku ul. Braci Mniejszych, Krk nr 1401.

zuje, że dom, w którym Amilej mieszkał, był określany jako przy Rynku lub przy ulicy św. Szczepana – niewątpliwie chodzi o dom narożny. Wspomniani wyżej synowie Amileja, Mikołaj i Jan, również zasiadali w radzie krakowskiej, a w 1351 r. uczestniczyli w podziale majątku ojcowskiego. Dom narożny z Rynkiem i ul. św. Szczepana przejął Jan¹⁰⁸. Mikołaj zaś wszedł, dzięki cesji ze strony innego członka rodziny, w posiadanie połowy kamienicy na rogu Rynku i ul. św. Jana¹⁰⁹. Enoch Muchow był rajcą w 1379 r. W 1394 r. w rękach wdowy po nim Anny, znajdował się dom przy ul. Szkoły kościoła N. Marii Panny¹¹⁰, co pozwala przypuszczać, że rajca ten był spokrewniony z młodszym Hejnmanem z Muchowa, synem Jana z Muchowa. Z 1369 r. pochodzi zapiska o zrzeczeniu się przez tegoż młodszego Hejnmana Mochow na rzecz brata Stanisława z dóbr ojcowskich. Szczegółów niestety nie podano¹¹¹, ale nie ma wątpliwości, że głównym ich składnikiem był dom przy ul. Szkoły N. Marii Panny. Jest on poświadczony w latach dziewięćdziesiątych w rękach Stanisława Mochow¹¹², rajcy od 1394 r. W 1395 r. wymieniono jako punkt orientacyjny dom Stanisława Mochow przy Rynku¹¹³.

Spośród mieszczan głubczyckich, którzy osiedlili się w Krakowie w drugiej połowie XIII w., dwóch zostało rajcami. Wspomniany wyżej Rudger¹¹⁴, rajca na przełomie XIII/XIV w., miał dom i olbrzymią posiadłość przy ul. Braci Mniejszych. Graniczył z Wigandem z Głubczyc i kupcem Stefanem¹¹⁵. Jego sąsiad Wigand zasiadał w radzie aż 16 razy w okresie 1306–1333. Oprócz domu przy ul. Braci Mniejszych, uzyskał w 1320 r. pół dworu przy Rynku, miał także dom przy ul. św. Floriana i inne nieruchomości¹¹⁶. Spośród synów Wiganda, rajcą w 1350 r. został Piotr (Peszko), którego domu nie jestem w stanie zidentyfikować¹¹⁷. Zięciem Rodgera z Głubczyc był Mikołaj wagowy, rajca w 1330 i kilku kolejnych latach. W 1341 r. tenże Mikołaj i jego żona Jutta, córka Rodgera, otrzymali w dziale spadkowym część, która ciągnie się od ul. Grodzkiej w kierunku ul. Braci Mniejszych¹¹⁸. Niezależnie od majątku wniesionego przez żonę, Mikołaj posiadał dom przy Rynku, koło Jana z Muchowa¹¹⁹. Synem Mikołaja wagowego

¹⁰⁸ Ibidem, nr 1621, 1623, 1645.

¹⁰⁹ Ibidem, nr 1630.

¹¹⁰ Kłk nr 1856.

¹¹¹ Ibidem, nr 413.

¹¹² Ibidem, nr 1644, 1654.

¹¹³ Ibidem, nr 2174.

¹¹⁴ Zob. w tym artykule przyp. 107 i odpowiadający mu tekst.

¹¹⁵ Krk nr 1225.

¹¹⁶ Ibidem, nr 590, 834.

¹¹⁷ Nie dają jasnego obrazu zapiski Krk nr 1322 i 1541.

¹¹⁸ Ibidem, nr 1401.

¹¹⁹ Ibidem, nr 1228.

był Wawrzyniec, który w radzie zasiadł w 1349 r. Ojciec oddał mu kamienicę w przecznicy od ul. Braci Mniejszych, czyli przy obecnej ul. Gołębiej¹²⁰.

Protoplastą krakowskich Winrichów jest rzeźnik Winrich, wzmiankowany na początku XIV w. Pozostawił swym dzieciom Henrykowi i Annie majątek, którym dzielili się w 1310 r. Rok wcześniej tenże Henryk został rajcą. W ciągu jego długiego życia przewinęły się przez jego ręce dom przy Rynku, dom przy ul. Wiślniej, dom narożny naprzeciw kościoła św. Szczepana oraz dom przy ul. Braci Kaznodziejów¹²¹. Rajcą był także, od 1321 r., jego syn Jan, który posiadał w 1326 r. posesję przy Rynku, naprzeciwko kościoła św. Wojciecha¹²². Miał także prawa, wraz z braćmi Mikołajem i Peszkiem, do kamienicy koło domu Jana z Muchowa¹²³. W rękach Jana Winricha był także ogród przed Bramą Szewską, naprzeciwko ogrodów biskupich w miejscu „Białawieża”¹²⁴. Peszko (Piotr) Winrich zasiadał w radzie w 1357–1358 r. W latach 1369 i 1374 poświadczony był jego dom przy Rynku¹²⁵. Jako jego dom wymieniana jest także okazała posesja przy ul. Braci Kaznodziejów oraz posiadłość przy ul. Żydowskiej¹²⁶.

W 1316 r. odnotowano „Gallików” przy Rynku, co oznacza, że już wówczas żyło w Krakowie kilka rodzin określanych tym mianem. Niewątpliwie osiedlili się gromadnie zaraz po lokacji w 1257 r. Mieli także posiadłości w innych częściach miasta¹²⁷. Weszli do elity władzy stosunkowo późno. Pierwszym z „Gallików”, który zasiadł w radzie miejskiej, był Fryderyk, a stało się to dopiero w 1343 r. Z zapiski z 1338 r., w której opisano skomplikowaną cesję majątkową, można wnioskować, że jego dom znajdował się przy Rynku, bliżej ul. św. Szczepana¹²⁸. Paweł Gallik, występujący także jako Paulin lub Paszko żupnik,

¹²⁰ Ibidem, nr 1565.

¹²¹ Ibidem, nr 175 (Wiślna); 291 i 546 (naprzeciw kościoła św. Szczepana); 1117 (Braci Kaznodziejów).

¹²² Ibidem, nr 808.

¹²³ Ibidem, nr 899 (tego domu dotyczą także zapiski Krk nr 828 i 1033).

¹²⁴ Około 1325 r. sprzedał on ten ogród za 15 grzywien magistrowi Krystianowi, kanonikowi krakowskiemu, J. Długosz, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, wyd. A. Przeździecki, t. 1, Kraków 1863, s. 223. Inne ogrody Jana Winricha położone „pod miastem” poświadczane są w 1328 r., Krk nr 919 i 936.

¹²⁵ Kłk nr 401 i 1010. Zachowała się zapiska z 1356 r. poświadczająca, że Peszko Winrich nabył ćwierć parceli przy Rynku, Krk nr 1677.

¹²⁶ Kłk nr 318 (ul. Kaznodziejska, tenże dom bez podania lokalizacji zob. ibidem, nr 446) i nr 462 (ul. Żydowska).

¹²⁷ Krk nr 1021. Sąsiedowanie ich domów przy Rynku zauważył J. Ptaśnik, *Studia...*, cz.1, s. 43 i 88; zob. idem, *Włoski Kraków za Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły*, „Rocznik Krakowski” 13, 1911, s. 58 i n.

¹²⁸ Krk nr 1261. Na ten rejon wskazuje także zapiska z 1339 r. poświadczająca dom Fryderyka Gallika koło domu niegdyś Hejnmana Turkow, ibidem, nr 1303. Z 1336 r. pochodzi wiadomość, że Fryderyk Gallik nabył z prawem dziedziczenia dom od Her-

przejął w 1346 r. dom przy Rynku „jak się idzie do ulicy Żydowskiej”¹²⁹. W jego rękach widzimy domy przy ul. Garncarskiej, przy Rynku oraz w zaułku na rogu ul. św. Krzyża¹³⁰. W 1357 r. został rajcą. Z 1358 r. pochodzi jego testament, ale nie ma w nim wzmianek o domach¹³¹. Kolejny z Gallików, Godfryd, został rajcą w 1372 r., a w rok później odnotowano jego dom przy ul. Grodzkiej¹³². W 1390 r. czytamy, że pleban kościoła św. Anny uwolnił od długu kamienicę przy ul. Wiślniej stojącą za domem Gotfryda Gallika¹³³, co może oznaczać, że dom rajcy stał na rogu Rynku i tej ulicy. Również Bartłomieja (Bartka), rajcę i mincerza, rozpatruję w kontekście Gallików, gdyż prawdopodobnie był z nimi spokrewniony¹³⁴. W 1366 r. odnotowano, że dziedzictwo rajcy Bartka znajduje się przy ul. Grodzkiej, koło domu Jakuba aptekarza¹³⁵. W tym samym roku Katarzyna, żona Bartka mincerza, oddała mężowi dom murowany przy Rynku¹³⁶. Posiadłość przy Grodzkiej Bartłomiej uzyskał niewątpliwie w ramach działu rodzinnego (po ojcu). Inny charakter ma darowizna żony Katarzyny obejmująca wspomniany wyżej dom przy Rynku. To zapewne tej posiadłości dotyczy wzmianka z 1370 r. o domu Bartka mincerza przy Rynku¹³⁷. Przed 1372 r. wszedł on także w posiadanie, na krótko, domu należącego niegdyś do Czudicza, przy ul. Braci Mniejszych¹³⁸. Z Gallikami łączony jest w nowszej literaturze także Jakub Wal, rajca w 1367 r.¹³⁹ Nie mając, na razie, sprecyzowanego poglądu w tej kwestii, nadmienię, że w księdze ławniczej prowadzonej od 1365 r. występuje wyłącznie Jakub Gallik. W 1366 r. otrzymał od Stefana Gallika dom, w którym tamten mieszkał. W rok później Jakub oddał swój dom narożny przy ul. Szpitalnej żupnikowi Gotfrydowi¹⁴⁰. Zapewne cały

---

mana Turkow, B. Wyrozumka, *Odnalezione zapiski z najstarszej księgi miejskiej krakowskiej*, „Studia Historyczne” 34 (1), 1991, s. 113.

¹²⁹ Krk nr 1546.

¹³⁰ Ibidem, nr 1607 (Garncarzy); 1617 (Rynek); 1650 (św. Krzyża).

¹³¹ Ibidem, nr 1693.

¹³² Kłk nr 802.

¹³³ Ibidem, nr 1276. Miał także dom przed Bramą Szewską, który zapisał kościołowi N. Marii Panny, Krk II s. 166.

¹³⁴ Paszko żupnik miał brata Bartka, wymienionego w testamencie z 1358 r. Krk nr 1693.

¹³⁵ Kłk nr 35. W rok później wykazano 3 domy przy tej ulicy w posiadaniu Bartka, Kłk nr 140; w 1368 r. wziął dom przy Grodzkiej z rąk Piotra Krokaw, Kłk nr 266.

¹³⁶ Kłk nr 25.

¹³⁷ Kłk nr 500.

¹³⁸ Kłk nr 687.

¹³⁹ M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 237.

¹⁴⁰ Kłk nr 78, 209. Zapiska z 1373 r. wymienia Jakuba Pexę, brata Godfryda jako właściciela połowy kamienicy oraz Jakuba Gallika jako właściciela drugiej połowy, Kłk nr 891.

czas chodzi o ten sam dom. Nie potrafię jednak stwierdzić, czy jest on tożsamy z rajcą Jakubem Walem. Z Gallikami spowinowacony był natomiast na pewno Piotr Nieorza¹⁴¹, jako rajca odnotowany w 1382 r. W 1367 r. zawarł on ugodę z Janem złotnikiem w sprawie muru dzielącego ich posesje¹⁴². Może to wskazywać, że mieszkał w tym domu, uгода ta bowiem wygląda na regulowanie współżycia między sąsiadami. W 1390 r. poświadczony jest dom narożny Piotra Nieorzy i jego żony Małgorzaty, koło domu Stano Bochnera. W rękach wdowy została poświadczona połowa domu koło Hermana Krancza, ale miały tu prawa także córki, co wskazuje, na dawny dom rajcy Piotra. Druga połowa należała do Jana Krancza¹⁴³. Wyraźnie widać, że opisywano znane domy, nie było nawet potrzeby wymieniania nazwy ulicy. Przypuszczam, że dom Nieorzy znajdował się przy Rynku.

Protoplastą krakowskich Edlingów był Hejnman z Edel, zwany Starszym, który trzykrotnie pełnił urząd rajcy w okresie 1321–1324. Mieszkał w Krakowie co najpóźniej od pierwszej dekady XIV w.¹⁴⁴ Jego najstarszy syn Jan także był rajcą, pierwszy raz objął urząd w 1329 r. Z niezwykle licznych zapisek o transakcjach Edlingów udało się wyłowić wzmianki o domach pozostających trwale w rękach członków tej rodziny. Hejnman Starszy nabył w 1311 r. dwór przy ul. Braci Mniejszych, a w 1320 r. dom murowany przy tej ulicy¹⁴⁵. Skoro w 1318 r. Hejnman Starszy ustępował z połowy dworu, którego lokalizacji nie podano, to mamy prawo przypuszczać, że chodzi o posiadłość przy tej ulicy. Swojej córce Hilli dał pieniądze, za które kupiła dwór¹⁴⁶. Widzimy tutaj, w jaki sposób ojciec zapewniał byt dzieciom. Odpowiednie sumy przekazał również swoim najstarszym synom – wspomnianemu Janowi, rajcy w 1329 r., 100 grzywien w 1323 r. i Piotrowi 40 grzywien w dwa lata później¹⁴⁷. Jan mógł za pieniądze do ojca od razu kupić kamienicę¹⁴⁸. W 1336 r. poświadczony jest, bez lokalizacji, dom murowany Jana Edlinga, a obok niego inny dom, który Edling uzyskał z rąk kupca Mikołaja Małego¹⁴⁹. W 1336 r. Jan Edling nabył dom przy ul. św. Floriana, następnie kupował bliżej nieokreślone części i czynsze z domu

¹⁴¹ Jako ciotka jego żony Małgorzaty wzmiankowana jest w 1370 r. „Stara Gallikowa”, Krk II, s. 28.

¹⁴² Kłk nr 164.

¹⁴³ Ibidem, nr 1280, 1630, 1699.

¹⁴⁴ Krk nr 206, 311; słusznie J. Mitkowski, *Edeling Hejman*, [w:] PSB, t. 6, 1948, s. 200 uznał go za protoplastę krakowskich Edelów/Edlingów.

¹⁴⁵ Krk nr 206 i 583.

¹⁴⁶ Ibidem, nr 956.

¹⁴⁷ Ibidem, nr 673 i 760.

¹⁴⁸ Por. J. Rajman, *O cenach nieruchomości w średniowiecznym Krakowie*, „Teki Komisji Architektury i Urbanistyki” 24, 1990, s. 7–13.

¹⁴⁹ B. Wyrozumska, *Odnalezione zapiski...*, s. 113

murowanego i drewnianego przy tej ulicy oraz przy Sławkowskiej¹⁵⁰. W 1341 r. wszedł w posiadanie domu z parcelą przy kościele św. Szczepana¹⁵¹. Co ciekawe, w 1339 r. jako punkt orientacyjny przy opisie pewnej transakcji posłużył dom Jana Edlinga określony jako przy ul. św. Marka¹⁵². Nie jest to prestiżowa lokalizacja. Przypuszczam, że określono w ten sposób dom rajcy znajdujący się przy którejś z ulic krzyżujących się z ulicą św. Marka, a więc św. Floriana lub Sławkowską – jest to tym bardziej prawdopodobne, że Jan Edling nabywał tam nieruchomości. Można przypuszczać, że chodzi tu o dom narożny ul. św. Floriana i przecznicy św. Marka, gdyż w podziale majątkowym z 1357 r. jest mowa, że Mikołajowi Edlingowi (już wówczas rajcy) przypadł dom z słodownią murowaną na rogu przy ul. św. Floriana, a także, że dom, w którym mieszkał Jan Edling, należał niegdyś do Borusa¹⁵³. Dom przy ul. św. Szczepana wniosła Janowi Edlingowi w posagu żona Małgorzata¹⁵⁴. W dziale majątkowym po śmierci Peszka Edlinga z 1338 r. wzmiankowany jest (bez lokalizacji) „murowany dom ojcowski”. To z pewnością w tym domu mieszkał młodszy syn Edlinga¹⁵⁵. Rajcą w 1359 r. został także Hejneman Edling zwany Młodszym, ale jego domu nie potrafię zlokalizować.

Do elity władzy należeli także Romanczowie. Synami Romancza byli Jan Starszy, rajca i Jan Młodszy, ławnik. Wśród dziesiątków zapisek o transakcjach rajcy Jana Romancza, których przedmiotem były domy, nie sposób doszukać się wzmianki o jego miejscu zamieszkania. Rajcą został po raz pierwszy w 1337 r. i urząd ten pełnił wielokrotnie aż do 1356 r. Od 1313 r. poświadczony jest jako właściciel domu przy ul. Szewskiej¹⁵⁶, nabywa także domy przy Sławkowskiej, w zaułku Żydowskim (obecna ul. Jagiellońska) i przy Grodzkiej¹⁵⁷. Sporo jego transakcji dotyczy Rynku: należała do niego kamienica koło kościoła św. Wojciecha, którą w 1344 r. nabył od Peszka Luczmana¹⁵⁸, dom po Spicymirze,

¹⁵⁰ Krk nr 1201, 1265, 1267 (ul. św. Floriana); 1202 (ul. Sławkowska).

¹⁵¹ Ibidem, nr 1398. Pomijam wyliczanie innych składników olbrzymiego majątku Jan Edlinga.

¹⁵² Ibidem, nr 1316.

¹⁵³ Ibidem, nr 1684.

¹⁵⁴ Wynika z działu majątkowego dokonanego po śmierci Jana Edlinga w 1351 r., Krk nr 1621 i 1623.

¹⁵⁵ W masie spadkowej były także 3 domki koło Bramy Szewskiej, z pewnością jednak żaden z nich nie był miejscem zamieszkiwania rajcy, zob. Krk nr 1268.

¹⁵⁶ Ibidem, nr 261, 272, 738, 782. Tu w 1335 r. nabywa dom także Jan Romancz młodszy, ibidem, nr 1184.

¹⁵⁷ Ibidem, nr 1583 (Sławkowska), 1584 (zaułek Żydowski), 1587 (Grodzka).

¹⁵⁸ Ibidem, nr 1528; ale potem oddał ten dom (ibidem, nr 1648) – jest to typowy przykład transakcji, której faktycznym przedmiotem jest zastaw.

który przekazał Ulrykowi Tatarowi¹⁵⁹ i dom koło Jana Edlinga¹⁶⁰. W większości są to wzmianki ukazujące zastawy. Od Anny, żony Staszka, kupił za 200 grzywien kamienicę naprzeciw kościoła Mariackiego, koło cmentarza¹⁶¹. Mógł zamieszkać, gdzie tylko chciał, a najbardziej wyeksponowana i cenna wydaje się właśnie ta kamienica przy farze. Nie mam pewności, czy tam istotnie mieszkał, gdyż dwukrotnie jako „dom Jana Romancza” został wymieniony dom stojący „za jatką rzeźniczą”, czyli przy Małym Rynku¹⁶². Rajca Mikołaj Romancz (pierwszy raz w radzie zasiadł w 1359) wszedł w posiadanie placu w zaułku naprzeciw cmentarza kościoła Mariackiego¹⁶³. W 1371 r. wzmiankowany jest dom nieżyjącego już Romancza naprzeciw tego kościoła¹⁶⁴.

W drugiej dekadzie XIV w. pojawiają się w Krakowie, a następnie zasila ją jego elitę władzy, mieszczanie ewidentnie nowi, nie powiązani rodzinnie z najstarszymi rodzinami Moryców, Borusów, Hohenhausów, Muchowczyków i innych, o których była mowa wyżej. Bliższe badania z pewnością wykażą, którzy z „nowych” rajców pochodzili z drobniejszych rodzin zadomowionych od początku XIV w. w Krakowie, którzy zaś dopiero teraz osiedlili się w Krakowie¹⁶⁵. W przypadku grupy napływowej musiał pojawić się problem nabywania parcel i nieruchomości. Do grupy tej zaliczyć należy przede wszystkim Wierzyneków.

Mikołaj Wierzynek zw. Starszym lub Stolnikiem, przybył do Krakowa chyba już po buncie wójta Alberta. Najstarszym znanym nam domem będącym w jego posiadaniu jest dwór przy ul. św. Krzyża, którego połowę oddał

¹⁵⁹ Ibidem, nr 1341. Zapewne to ten sam dom przy Rynku nabył Jan Romancz młodszy w 1335 r., jako bowiem odstępujący wymienieni są Jan Spicimir z żoną Małgorzatą, ibidem nr 1185.

¹⁶⁰ Ibidem, nr 1387.

¹⁶¹ Ibidem, nr 1326 (bez lokalizacji), 1543.

¹⁶² Ibidem, nr 1028 (oddany w zastaw), 1378 (dom Romancza za jatką rzeźniczą).

¹⁶³ Ibidem, nr 1523.

¹⁶⁴ Kłk nr 529. Nie omawiam, z braku miejsca, wzmianek o nieruchomościach innych Romanczów, a jest ich w drugiej połowie XIV w. kilka, nie licząc posesji należących do kobiet z tej rodziny.

¹⁶⁵ Z. Noga, *O elicie miasta Krakowa w XV–XVIII wieku*, [w:] *Kraków. Europejskie miasto prawa magdeburskiego 1257–1791. Katalog wystawy*, red. G. Lichończak-Nurek, Kraków 2007, s. 91–93 pisze o zmianach w elicie władzy w XIV w., dostrzegając pierwszą z nich po buncie wójta Alberta. Zasadniczo wywody autora poświęcone są, jednak, przemianom w czasach nowożytnych. Zjawisko pojawiania się „nowych”, którzy wchodzi do elity dzięki małżeństwom z kimś ze starszej rodziny omawiają K. Mikulski, *Przestrzeń i społeczeństwo...*, s. 168; R. Czaja, *Grupy rządzące w miastach nadbałtyckich w średniowieczu*, Toruń 2008 (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. 93, 2008, zesz. 1), s. 56; W. Józwiak, *Tworzenie się grup rządzących w Bydgoszczy do połowy XV stulecia*, „Klio” 3, 2003, s. 3–27.

w 1316 r. bednarzowi Hermanowi. Jest to pierwsza wzmianka o Mikołaju Wierzyńku w Krakowie¹⁶⁶. Możliwe zatem, że osiedliwszy się w Krakowie zamieszkał przy ul. św. Krzyża. Urząd ławnika zaczął pełnić, jak wiadomo, już w 1323 r., a w 1327 r. po raz pierwszy został rajcą. Wejście do rady zawdzięczał nominacji króla. Kolejne jego nieruchomości znane są już z okresu po objęciu pierwszego urzędu. W 1325 r., a więc w 9 lat po swej pierwszej krakowskiej transakcji, uzyskał 1/3 domu i łaźni koło kościoła św. Szczepana¹⁶⁷. W 1326 r. był właścicielem posesji przy ul. Szewskiej, należącej niegdyś do Ludwika z Ostrawy¹⁶⁸. W posiadanie domu (lub nawet 2 domów) przy Rynku wszedł w latach 1327–1328¹⁶⁹, co wyraźnie koreluje z czasem objęcia urzędu rajcy. W 1329 r. ustąpił Tilonowi Rinsimitowi swój dom i dwór przy ul. św. Jana¹⁷⁰, co wskazuje, że cała ta nieruchomość należała do Wierzyńka. Jest to tylko niewielka część zgromadzonych przeze mnie informacji źródłowych o Wierzyńku Stolniku, która orientacyjnie ukazuje jego krakowskie „adresy”. Na podkreślenie zasługuje zbieżność czasowa objęcia urzędu rajcy i uzyskania domu przy Rynku. Tam mieszkał i stamtąd przyglądał się, jak powstają jego wiekopomne budowle – prezbiterium kościoła N. Marii Panny i kaplica cmentarna św. Barbary. Z domu przy Rynku prawdopodobnie ruszył w swą ostatnią drogę w 1360 r., znajdując miejsce wiecznego spoczynku w prezbiterium głównej świątyni miasta. Jest to, rzecz jasna, pewne wyobrażenie tych zdarzeń – nie napotkałem na zapiskę o domu, w którym umarł Wierzynek.

Spośród synów Mikołaja Stolnika, którzy zrobili karierę we władzach miasta, najślynniejszy jest Mikołaj Wierzynek Młodszy, organizator uczyty dla koronowanych głów w 1364 r. Ojciec, z polecenia króla, ustanowił go rajcą w 1347 r.¹⁷¹

¹⁶⁶ Krk nr 384. G. Lichończak, *Najstarsze dzieje rodziny Wierzyńków...*, s. 38–55 (tam też starsza literatura dotycząca Wierzyńków).

¹⁶⁷ Krk nr 766–7.

¹⁶⁸ Ibidem, nr 835 (z ćwierci posesji przy ul. Szewskiej, którą miał po Ludwiku z Ostrawy, ustąpił wówczas Wigandowi).

¹⁶⁹ Ibidem, nr 896, 927–8, 987, 1042, 1078 (Wierzynek zrzeka się domu przy Rynku na rzecz Hildebranda Fia); zrzeczenie się poświadczają także zapiski, ibidem, nr 1261 i 1277. Pomijam ich omawianie, pozostawiając kwestię posesji Wierzyńka przy Rynku do oddzielnego opracowania.

¹⁷⁰ Ibidem, nr 1002.

¹⁷¹ Dyskusyjny jest czas śmierci Mikołaja Młodszego: M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 231 nie podaje przybliżonej daty zgonu. G. Lichończak, *Najstarsze dzieje rodziny Wierzyńków...*, s. 49 sugeruje, że pojawił się on ostatni raz w źródłach w 1364 r. jako świadek fundacji uniwersytetu. Jest, jednak, zapiska z 1366 r., że Mikołaj *Wirsingi dapiferi* oddał 12 łokci placu koło słodownika Mikołaja swemu słudze Stanisławowi, Kłk nr 89. Należy to odczytywać jako Mikołaj, syn Wierzyńka Stolnika. Nie ma tu określenia wskazującego na osobę duchowną, więc chyba nie był to inny Mikołaj, syn

Pytanie o dom Mikołaja Młodszego, to pytanie o najsłynniejszy dom mieszczkański w Krakowie, a wszystko za sprawą Jana Długosza, który napisał, że rajca Wierzynek w 1364 r. ugościł w południe w swoim domu uczestników kongresu krakowskiego¹⁷². Wierzyńkowie posiadali już za czasów Stolnika kilka domów w Krakowie, ale należy przychylić się do opinii tych badaczy, którzy uczę lokalizują w kamienicy przy Rynku¹⁷³. Poprzedzać ją mogło uczestniczenie w nabożeństwie w kościele Mariackim, gdzie monarchowie i inni goście mogli podziwiać prezbiterium ufundowane przez Mikołaja Wierzyńka Starszego i wspaniałe witraże. W 1372 r. poświęcono dom Mikołaja Wierzyńka Młodszego przy Rynku, sąsiadujący z domem małżeństwa Luczmana i Walpurgi¹⁷⁴. W 1392 r. odnotowano również, że dom narożny, zwany Kaldherberg należał do dzieci Mikołaja Wierzyńka (Młodszego)¹⁷⁵. W 3 lata później tenże dom był w posiadaniu Jana, Tomasza i Mikołaja, synów wspomnianego rajcy. Miał wartość około 400 grzywien, a więc był z pewnością murowany i okazały¹⁷⁶. Nie potrafię ustalić lokalizacji domu drugiego z synów Stolnika, Jana Wierzyńka, który był rajcą tylko raz, w 1356 r., a zmarł około 1363 r. Dziedzictwo po Janie Wierzyńku można zidentyfikować szukając domu jego dzieci, Stanisława Wierzyńka, Anny i Konstancji, przy czym w przypadku kobiet, posiadane przez nie domy mogły znaleźć się w ich rękach także jako części wiana. Przyjąć można, że był to dom przy Rynku. Czwartym z Wierzyńków, który w XIV w. dostąpił godności rajcy, to Andrzej, wnuk Mikołaja Młodszego, wielokrotny rajca począwszy od 1378 r. W imieniu żony Anny odstępował w 1392 r. dom przy ul. Grodzkiej¹⁷⁷. Poświęcony został

Stolnika, czyli kanonik Mikołaj. Nie może to być Mikołaj trzeci, bo ten był synem Mikołaja Młodszego, czyli nie mógł być określony jako syn Stolnika. Jest także dokument z 1368 r., na którym świadczy Mikołaj Wierzynek, ZDM t. 4, nr 985, a wydawca identyfikuje go właśnie z Mikołajem Młodszym, rajcą. Tenże Mikołaj Wierzynek, syn Stolnika występuje jeszcze w 1374, Kłk nr 1019. Według moich ustaleń, jest to ostatnia wzmianka poświęcająca go wśród żywych. Jako zmarły został wymieniony dopiero 7 V 1395 r., Kłk nr 2115, ale czas śmierci powinniśmy wyznaczyć bliżej 1374 r.

¹⁷² I. Długosi, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. IX, Warszawa 1978, s. 320. Długosz zapisał to pod datą 1363, faktycznie jednak kongres odbył się w rok później.

¹⁷³ G. Lichończak, *Najstarsze dzieje rodziny Wierzyńków...* przytoczyła kilka opinii, z których wynika tylko tyle, że dom, w którym odbyła się słynna uczta w 1364 r. znajdował się przy Rynku. W literaturze dopuszczano jednak również, że miejscem tym mogła być kamienica przy ul. św. Jana lub wiejska rezydencja Wierzyńka na Prądniku.

¹⁷⁴ Kłk nr 750. Posiadłość Mikołaja Luczmana przy Rynku znana jest od 1343 r., Krk nr 1468.

¹⁷⁵ Kłk nr 1451 (dom ten został wówczas zastawiony).

¹⁷⁶ Ibidem, nr 2115–6. Z braku miejsca nie mogę tu przedstawić wzmianek o Kaldherbergach.

¹⁷⁷ Ibidem, nr 1474.

także w 1396 r., gdy przejął dom narożny przy Rynku od Agnieszki, żony Piotra Amlung¹⁷⁸. W tym samym roku otrzymuje od rajców domek miejski za szkołą kościoła Mariackiego¹⁷⁹. Nie mam jednak danych dla określenia jego domu w okresie, gdy rozpoczynał działalność publiczną (1374) i pierwszych latach zasiadania w radzie. Nie jest mi także znany dom, który można określić jako siedzibę Marcina Warszow, szwagra Stanisława Wierzyńka, właściciela folwarku na Prądniku i kramu sukienego. Urząd rajcy pełnił w 1375 r. i kilku następnych latach. Jako rajcę wzmiankowano go po raz ostatni w 1390 r., a w dwa lata później już nie żył. Uzyskał w 1367 r. ćwierć domu przy Rynku po Peszku Wierzyńku, koło Jana Parczfała. Niewątpliwie jego miejsca zamieszkania również powinniśmy upatrywać w Rynku¹⁸⁰.

Nowy „klan” tworzy, współcześnie z Wierzyńkami, rodzina Kranczów. Herman Krancz odnotowany został po raz pierwszy w 1321 r., wraz z bratanikiem¹⁸¹. W 3 lata później wszedł do kolegium ławników z poparciem króla Władysława, co przypomina nieco wczesne losy Mikołaja Wierzyńka. Na miejsce w radzie miejskiej czekał jednak aż do 1359 r., do elity władzy wszedł więc znacznie później, niż Stolnik. Krancz, choć niezwykle zamożny, ustępował mu także bogactwem. Wszelako, był fundatorem ołtarza Bożego Ciała w kościele Mariackim i właścicielem podmiejskich dóbr¹⁸². Pierwsze znane nieruchomości Krancza w Krakowie to domy przy ul. św. Marka i Sławkowskiej¹⁸³. Począwszy od 1367 r. odnotowywano dom Hermana Krancza na rogu Rynku jako punkt orientacyjny przy sprzedaży innych posesji. Z pewnością była to jego główna siedziba¹⁸⁴. Był też w 1367 r. właścicielem kamienicy koło szpitala duchaków, ale zrzekł się go na rzecz klasztoru benedyktynek w Staniątkach¹⁸⁵. Dom Jana Krancza, rajcy z 1388 r. znajdował się przy ul. Grodzkiej, koło domu Mikołaja Isern¹⁸⁶. W 1393 r. wzmiankowana jest połowa domu należąca do

¹⁷⁸ Ibidem, nr 2326.

¹⁷⁹ Ibidem, nr 2369.

¹⁸⁰ Ibidem, nr 165. Zapiski dotyczące Jana Warszow, syna Marcina i Konstancji Wierzynek, nie dają informacji o domu ojca, ibidem, nr 1625, 1846.

¹⁸¹ Krk nr 646.

¹⁸² Por. J. Rajman, *Unsere liebe Fraue. Wspólnota mieszczan i kościoła w Krakowie w XIV w.*, „Średniowiecze polskie i powszechne”, B. Czwojdrak i J. Sperka, Katowice 2012, s. 165. W 1362 r. nabył folwark 4-łanowy na Prądniku, ZDM t. 4, nr 968 o posiadłości Hermana Krancza za bramą św. Mikołaja zob. Kłk nr 57; przed Bramą Szewską, ibidem, nr 1086.

¹⁸³ Krk nr 701 i 979.

¹⁸⁴ Kłk nr 98, 622, 740, 1577, 1699.

¹⁸⁵ Ibidem, nr 119.

¹⁸⁶ Ibidem, nr 566 (bez lokalizacji), 605, 1049 (tej lokalizacji dotyczy także zapiska ibidem, nr 616).

Jana Krancza koło domu Hermana Krancza, a druga połowa w rękach wdowy po rajcy Nieorzy¹⁸⁷.

W kontekście Kranczów wspomnę także o Jerzym Arnsbergu Starszym, pojął on bowiem za żonę Dorotę, córkę Hermana Krancza. Zasiadał w radzie wielokrotnie, poczynawszy od 1388 r. Miał brata Jerzego, który nie żył już w 1372 r. Dziećmi zmarłego byli Stanisław, Małgorzata i Jerzy, a ich dom, poświęcony w 1374 r., znajdował się przy Rynku, koło domu Piotra Winricha. Przy szukaniu domu rajcy Jerzego Arnsberga oddzielić musimy obfitą dokumentację majątku jego żony Doroty, w którego skład wchodził dom przy Rynku¹⁸⁸. Tylko raz, w 1397 r., wymieniono dom rajcy Jerzego Arnsberga – przy ul. Szpitalnej¹⁸⁹. Można wysunąć domysł, że skoro zmarły w 1372 r. Jerzy Arnsberg miał dom przy Rynku, a przyszły rajca Jerzy dom przy ul. Szpitalnej, to oznacza, że rajca był młodszy i otrzymał „gorszą” część spadku. Do rajcy należały także ogrody na przedmieściu. Mieszkał zapewne w kamienicy przy Rynku, w domu, który wniosła mu w posagu żona.

Szukając domów rajców noszących nazwisko Czeyn musimy cofnąć się do roku 1332, kiedy wzmiankowany jest dom Hanka (Jana), zwanego Czyn, przy Rynku¹⁹⁰, istnieje bowiem możliwość, że jest to przodek rajców noszących nazwisko Czan, Czyn lub Czeyn. Dom Gocze Czeyna, rajcy od 1375 r., był na tyle znany pisarzowi księgi ławniczej, że nigdy nie podał jego dokładnej lokalizacji. Znajdujemy w niej zapiski, że przedmiotem kilku zastawów był dom murowany Gocze Czeyna sąsiadujący z domem, w którym rajca ten mieszkał¹⁹¹. W księdze pisano o tym wyraźnie, przez co możemy mieć pewność, że gdy zlokalizujemy tę kamienicę, znajdziemy także adres zamieszkania rajcy. W 1368 r. Jan Bork oddał Gocze Czeynowi dom murowany z gruntem w Rynku, koło domu Mikołaja Kizlinka, ciągnącym się aż do ulicy Braci Kaznodziejów¹⁹². Nie ma zatem wątpliwości, że był to dom frontowy przy Rynku, w rejonie kościoła św. Wojciecha, a parcela sięgała do ul. Braci Kaznodziejów, czyli obecnej Stolarskiej. Do Czeyna należał także dom „naprzeciwko mnichów”, będący

¹⁸⁷ Ibidem, nr 1630.

¹⁸⁸ Ibidem, nr 1182, 1312, 1329, 1594, 1599, 1600, 2290.

¹⁸⁹ Ibidem, nr 2378.

¹⁹⁰ Krk nr 1079. Hanka Czyna, jego żona Małgorzata i dzieci wzmiankowani jako właściciele folwarku przed miastem, ibidem, nr 1414. Dom należący niegdyś do Hanka Czyna przy Rynku przejął Peszko Wierzynek z rąk Jana Wartinberga, ibidem, nr 1448. Z późniejszego okresu poświęcone są związki rodzinne Czeynów z Wierzynekami.

¹⁹¹ Kłk nr 1337, 1362, 1452, 1454, 1458. Tego domu dotyczy, zapewne, umowa, obfitująca w szczegóły na temat zabudowy, między Czeynem a Marcinem Gorliczem, ibidem, nr 1324.

¹⁹² Ibidem, nr 300.

w innych rękach w 1392 r., i ogród koło łaźni klasztoru św. Marka¹⁹³. Zachowała się umowa między Jerzym Czeynem (rajcą był już w 1373, a więc chyba górował wiekiem nad Goczem), a Apolonią, na mocy której Czeyn przejął z jej rąk dom przy ul. św. Floriana. Córkę o imieniu Apolonia miał Gocze Czeyn, mogli więc być ze sobą spokrewnieni. Dom ten przeszedł później w inne ręce, zatem Jerzy Czeyn w nim nie mieszkał. Nie można wykluczyć, że to dom rodzinny Czeynów¹⁹⁴. Dom rajcy Jerzego Czeyna nie jest znany. Był on żonaty z Anną, siostrą Stanisława Wierzyńka¹⁹⁵. W rękach wdowy po nim Anny, ale także Konstancji Warszawskiej (także siostra Stanisława Wierzyńka), był dom narożny przy ul. Szewskiej, do którego należał grunt pobliskiej słodowni¹⁹⁶. Mógł to być, jednak, majątek Wierzyńków, a nie Czeyna. Z rodziną Czeyn był związany zapewne także rajca Mikołaj Czan, aczkolwiek zaznaczyć trzeba, że jest on starszy niż Gocze i Jerzy i że bezpośrednich dowodów na pokrewieństwo, poza podobieństwem nazwiska, na razie brak¹⁹⁷. Zachowała się zapiska z 1374 r., że Jan Wojcichsdorf swój dom przy ul. Braci Mniejszych, stojący między przejściem należącym do Mikołaja Czana i domem pani Flachschorń, oddał Mikołajowi Trutil¹⁹⁸. Chodzi tu niewątpliwie o przejście do domu byłego rajcy (Czan zasiadał w radzie w 1362 i 1366). Stano Czan miał dom przy ulicy Braci Mniejszych, a ze swym bratem przyrodnim Janem Czan posiadał także dom murowany przy Rynku, koło Jana Kazimira¹⁹⁹.

W 1330 r. jako dom Ulryka Tatara, który został po raz pierwszy rajcą w 1319 r., wymieniono kamienicę przy ul. św. Floriana. W cesji na rzecz żony Ulryk zapisał jej zarówno szyby kopalniane w Olkuzzu, jak i dom murowany i dwór w Krakowie²⁰⁰. Dom murowany można identyfikować ze wspomnianą kamienicą przy ul. św. Floriana, natomiast ów dwór lokalizuję przy Rynku, był on bowiem później (1347) w rękach jego synów. Znajdował się naprzeciw kościoła Mariackiego²⁰¹.

¹⁹³ Ibidem, nr 1447 i 1375.

¹⁹⁴ Ibidem, nr 1076 (tej samej własności Jerzego Czeyna dotyczy zapiska, ibidem, nr 1110). Pomijam opisanie dalszych przemian własnościowych tego domu oraz kramu należącego do Czeyna.

¹⁹⁵ *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 3, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1887, nr 959.

¹⁹⁶ Kłk nr 2318.

¹⁹⁷ W zapisce z 1369 r. występuje obok siebie Gocze Czyn (czyli Czeyn) oraz Miczko Czyn (czyli Mikołaj Czan), ibidem, nr 390. Możliwe, że wywodzą się oni od wspomnianego wyżej Hanko Czyna.

¹⁹⁸ Ibidem, nr 1036.

¹⁹⁹ Dom przy Rynku: ibidem, nr 926, 1859, 1870, 1918, 2118; domek przy ul. Braci Mniejszych, ibidem, nr 2379, 2270, 2320, 2380.

²⁰⁰ Krk nr 847 i 1030.

²⁰¹ Ibidem, nr 1574.

Tilo Pelczer posiadał plac przy ul. Grodzkiej poświęcony w 1313 r.²⁰², a w rok później przejął, może w zastaw, dom drewniany przy Rynku²⁰³. Rajcą został w 1323 r. Nie sposób sądzić, że mieszkał gdzie indziej, niż przy Rynku, skoro w podziale majątkowym z 1341 r. jako jedyna nieruchomość po nim jest wymieniony dom przy Rynku²⁰⁴. W 1387 r. rajcą został Mikołaj Pelczer. Mógł być potomkiem Tilon, wiadomo bowiem, że ów miał synów²⁰⁵. W 1392 i 1394 r. wymieniane są, odpowiednio, dom Pelczera przy Grodzkiej i kamienica Pelczerowej przy Rynku²⁰⁶, możliwe, że dotyczy to Mikołaja i jego żony. Z kolei Katarzyna, córka Tilo Pelczera, która przejęła po nim kamienicę przy Rynku, była żoną niejakiego Wilczka²⁰⁷. Jako syn Wilczka został wymieniony w 1347 r. pisarz Stefan, który rajcą został w 1357 r. Wiadomo o nim tylko tyle, że posiadał wówczas 2 domy przy ul. Rzeźniczej²⁰⁸, mógł jednak mieszkać w domu przy Rynku, który wniosła mu w posagu żona.

Jan Model posiadał jeszcze przed objęciem urzędu rajcy (1324) dom przy Rynku w rejonie kościoła św. Wojciecha²⁰⁹. Przedmiotem transakcji między nim, a jego pasierbem Stefanem, był dom przy ul. św. Szczepana. Był także właścicielem placu przy ul. św. Floriana, do którego prawa miał także jego syn Mikołaj²¹⁰. Odnotowano go również jako właściciela dóbr ziemskich nad Prądnikiem²¹¹.

Jan Czartko zasiadł w radzie miejskiej w 1340 r. W rok później przejął murowany dom Tilo Pelczera przy Rynku z rąk jego córki Katarzyny. Posiadał także sąsiedni dom, o czym świadczy zapiska z 1344 r.²¹² Wiadomo również, że składnikami jego sporego majątku były dom przy ul. św. Jana oraz kamienica naprzeciw kościoła Dominikanów²¹³. W 1349 r. toczyła się sprawa o spadek po nim. W rękach trójki dzieci były domy przy ul. św. Szczepana i przy Szewskiej²¹⁴, ale byli też inni spadkobiercy. Z bogatej dokumentacji dotyczącej

²⁰² Ibidem, nr 276.

²⁰³ Ibidem, nr 303, 312 (dwie zapiski dokumentują zrzeczenie się najpierw przez Konrada, syna Rusnera, potem przez Fryzową).

²⁰⁴ Ibidem, nr 1405.

²⁰⁵ Ibidem, nr 1405.

²⁰⁶ Kłk nr 1474, 1828.

²⁰⁷ Krk nr 1405.

²⁰⁸ Ibidem, nr 1585.

²⁰⁹ Ibidem, nr 853 (zrzekł się wówczas tej nieruchomości na rzecz swego krewnego Bartka).

²¹⁰ Ibidem, nr 866 (św. Szczepana); 1661 (św. Floriana).

²¹¹ Ibidem, nr 827.

²¹² Ibidem, nr 1405 i 1526 (w 1344 r. dawny dom Tilo Pelczera oddał Janowi z Hohenhaus).

²¹³ Ibidem, nr 1385 (św. Jana); 1534 (koło dominikanów).

²¹⁴ Ibidem, nr 1599.

rodziny Czartków z drugiej połowy XIV w. przytoczę w tym miejscu tylko potwierdzenie, że „dom Czartka” znajdował się przy ul. Szkoły N. Marii Panny, a więc w bezpośrednim sąsiedztwie Rynku²¹⁵. Jest to zapewne dawny dom rajcy Jana Czartka.

Jan Bork zasiadał w radzie od 1362 r. Jego własnością była kamienica przy ul. św. Anny, którą zamienił w 1365 r. na część wójtostwa olkuskiego²¹⁶. W 1368 r. zrzekł się swojego domu murowanego przy Rynku, koło domu Mikołaja Kizlinga z gruntem ciągnącym się aż do ul. Braci Kaznodziejów, na rzecz Gocze Czeyna²¹⁷. Wynika stąd, że jego dom znajdował się w pierzei za kościołem św. Wojciecha.

Andrzej z Bochni, ławnik w 1332 r. i rajca w 1345 i 1350 r., a później wójt sądowy, miał posiadłość dziedziczną przy Rynku, koło Mikołaja Luczmana, którą w 1343 r. oddał temuż Luczmanowi, wraz ze wszystkimi prawami. Innych jego posiadłości nie jestem w stanie wykazać²¹⁸.

Związki z Bochnią ujawnia także nazwisko Bochner, jakie nosił Mikołaj, wzmiankowany po raz pierwszy w 1366 r., od 1387 r. wielokrotny rajca i żupnik. Podobnie jak w przypadku Andrzeja, jego koligacje nie są znane²¹⁹. Jego młodszym bratem był Stanisław Bochner, który jednak żadnych urzędów nie sprawował. Mikołaj Bochner został po raz pierwszy jako właściciel domu odnotowany w 1369 r. Dom ten znajdował się przy ul. Braci Kaznodziejów, koło Konrada Tisslera²²⁰, czyli przy obecnej ul. Stolarskiej. W 1391 r. Bochner wziął w zastaw kamienicę w Rynku od Gocze Czeina oraz plac przy murze obronnym za klasztorem św. Marka, a w rok później dwa browary i plac przy ul. św. Krzyża oraz dom koło kościoła św. Szczepana²²¹.

Franczko, syn Rudusza był rajcą w 1357 r.²²² Posiadał w 1367 r. parcelę przy ul. Szewskiej²²³, zaś do jego żony Katarzyny z domu Weyngart należał

²¹⁵ Kłk nr 1464, 1466.

²¹⁶ ZDM 4, nr 982.

²¹⁷ Kłk nr 300.

²¹⁸ Krk nr 1468. Nie potrafię wykazać pokrewieństwa Andrzeja z którymś ze starszych mieszczan piszących się z Bochni (Sydelman, Rychel, Jan, Peszko). Andrzej z Bochni w 1337 r. przyrzekał w sprawie domu Mikołaja Kusze przy ul. św. Jana, gdy ten ustępował go niejkiej Katarzynie, *ibidem*, nr 1233 i 1310.

²¹⁹ Wśród dzieci mieszczanina krakowskiego Jana z Bochni wzmiankowany jest Mikołaj (1323, Krk nr 687), ale z różnych powodów identyfikacja z Mikołajem Bochnerem wydaje mi się wątpliwa.

²²⁰ Kłk, nr 397.

²²¹ *Ibidem*.

²²² Jego ojcem mógł być Rudus, kuśnierz i ławnik (1321–1322), poświadczony w Krk, nienumerowana zapiska po nr 618 (s. 62) oraz nr 647, 661.

²²³ Kłk nr 100.

grunt przy Sławkowskiej i przy Rynku²²⁴. Jako dom wdowy po Franczku został wymieniony dom przy Rynku, koło Jana Piczin²²⁵. Była ona niewątpliwie za-
możniejsza niż mąż, miała bowiem czynsz z domu Gerliny koło dominikanów,
jakiś dom przy Rynku przejęła od Anny, córki Wachslegera, a brat Piotr Weyn-
gart ofiarował jej jeszcze dom przy ul. św. Floriana²²⁶.

O Henryku pisarzu, rajcy w 1359 r., zachowała się cenna wiadomość, że
mieszka on w domu, którego część jego bratanek, pisarz Piotr, w 1369 r. zasta-
wił Mikołajowi Trutil, Goczowi Czeyn i Miczkowi Czyn. Mieli oni wypłacać
Henrykowi co roku 3 grzywny czynszu²²⁷. Dwa lata wcześniej pisarz Piotr od-
dał 1/3 tego domu stryjowi i swej matce Krezie²²⁸. Nie podano, niestety, loka-
lizacji, ale zapewne jest to dom przy Rynku, na co wskazuje wysoka pozycja
społeczna oraz zawód, jaki wykonuje. W 1345 r. wzmiankowano dom Henry-
ka pisarza w pobliżu słodowni przy ul. św. Krzyża²²⁹, ale jako miejsce zamiesz-
kania wskażę, rzecz jasna, na dom przy Rynku.

Dom Piotra Melczera, który w radzie zasiadł po raz pierwszy w 1367 r.
i pełnił ten urząd jeszcze w 1392 r., znajdował się przy Rynku, koło domu Jana
Piczina²³⁰. W tymże roku wziął w zastaw kamienicę naprzeciwko kościoła
Mariackiego na rogu z ul. Szpitalną²³¹. Do Agnieszki, wdowy po nim, należał
zarówno ów dom Melczera naprzeciw kościoła Mariackiego (określony jako
„koło łaźni”), jak i dom przy Szewskiej²³².

Mikołaj Trutil był, podobnie jak Krancz, fundatorem ołtarza w kościele
Mariackim. Jego ojcem mógł być niejaki Jan Treut, który w 1338 r. uzyskał
pół placu przy Rynku²³³. Mikołaj został rajcą w 1368 r. i prawdopodobnie
posiadał już wówczas dom przy Rynku²³⁴. W 1375 r. pełnił urząd burmistrza.
W jego rękach widzimy także, zapewne jako zastawy, dom w przecznicy ul.
Braci Mniejszych, czyli obecnej Gołębiej, przy ul. Sławkowskiej oraz przy

---

²²⁴ Ibidem, nr 521 (Sławkowska), 1219 (Rynek). Ich grunty poświadczono także
w Kłk nr 829, 948 ale bez lokalizacji.

²²⁵ Ibidem, nr 1668.

²²⁶ Ibidem, nr 620 (Kaznodziejów), 1010 (Rynek), 1813–14 (św. Floriana).

²²⁷ Ibidem, nr 390.

²²⁸ Ibidem, nr 134. Wspomniana w tej zapisce Kreza, to Krystyna, wdowa po Janie
pisarzu, zob. ibidem, nr 729.

²²⁹ Krk nr 1551.

²³⁰ Kłk nr 1543. Przyjmuję, że Melczer to nazwisko i dlatego pomijam wzmianki
o słodowniku Piotrze.

²³¹ Ibidem, nr 1552.

²³² Ibidem, nr 1661–2 (Rynek), 2050 (Szpitalna).

²³³ Krk nr 1276. Pomijam w tym miejscu kwestię związków Trutila z Nowym Są-
czem.

²³⁴ Kłk nr 73.

Brackiej²³⁵. Siostrzeńcem Mikołaja Trutil był Jan Piczczin, który uzyskał od wuja w 1370 r. dom w zaułku ulicy Braci Mniejszych, ale w 3 lata później pozbył się go²³⁶. Uzyskał natomiast dom przy Grodzkiej i inne nieruchomości. W 1393 r. został rajcą. Szczycił się wówczas posiadaniem 2 domów przy Rynku – między rajcami Leytmanem i Gemlichem i obok domu śp. rajcy Franczka Rudusza²³⁷.

Wspomniany wyżej Mikołaj Luczman, właściciel domu przy Rynku, był zapewne ojcem Jana, poświadczanego jako rajca w 1349 r. W 1372 r. poświadczony jest dom przy Rynku należący do Walpurgi, wdowy po Luczmanie, zapewne rajcy Janie²³⁸.

Nową postacią w elicie władzy był Otto Westfal. Pierwsza wzmianka o nim, z 1362 r.²³⁹, poświadcza go już jako ławnika. Rajcą został po raz pierwszy w 1366 r., miał już wówczas folwark nad Rudawą w pobliżu Zwierzyńca²⁴⁰, co oznacza, że bogacenie się szło w parze ze zdobywaniem urzędów. Nie potrafię doszukać się powiązań rodzinnych Westfala z kimkolwiek z mieszczan krakowskich. Co ciekawe, nie jest on poświadczony przed 1362 r., co stwarza mylne wrażenie, że od razu został ławnikiem. Zapewne przebywał w Krakowie już w latach pięćdziesiątych, wówczas to musiał nabyć dom. Wskazałbym na posiadany przez niego w 1369 r. dom przy ul. Garnarzy²⁴¹. Jako rajca potrzebował bardziej prestiżowej siedziby, którą stał się dom murowany, wzmiankowany w 1372 r. jako położony koło Mikołaja Stolczila, czyli w Rynku²⁴².

²³⁵ Ibidem, nr 91 (zaułek od ul. Braci Mniejszych); nr 353 i 485 (Sławkowska); 1036 (Braci Mniejszych).

²³⁶ Ibidem, nr 486 (o cesji tej informuje także zapiska z 1373 r., ibidem, nr 834).

²³⁷ Ibidem, nr 802 (Grodzka); nr 1446, 1543, 1594, 1599, 1668 (Rynek); nr 1600 i 1970 (przed Bramą św. Mikołaja).

²³⁸ Nie jestem pewien, czy ławnik Jan Luczman (wzmiankowany na tym urzędzie w 1366 i 1367) jest tożsamy z rajcą Janem Luczmanem. Warunkowo dopuszcza to M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 231, ale należy zauważyć, że rajcę Jana i ławnika Jana dzieli 17 lat różnicy, a ponadto wszystkie przykłady wskazują, że zasiadanie w ławie poprzedzało objęcie urzędu rajcy, a nie odwrotnie. Bardziej prawdopodobne wydaje się, że ławnik Jan był synem rajcy Jana. W związku z tym nie bardzo wiadomo, czyją wdową była Walpurga (w 1372 Walpurga wdowa po Luczmanie swój dom przy Rynku, koło Mikołaja Wierzynka, oddaje Hammanowi Huter, Kłk nr 750, są także inne zapiski poświadczające działalność Walpurgii) zob. także zapiska z 1371 r. (*in stuba...* Luczmani), ale bez lokalizacji, *Księga proskrypcji i skarg miasta Krakowa 1360–1422*, wyd. B. Wyrozumski, Kraków 2001, cz. II, nr 37.

²³⁹ Krk nr 1697.

²⁴⁰ ZDM t. 4, nr 968; KMK t. 1, nr 36.

²⁴¹ Kłk nr 407 (zastawił go wówczas Janowi, synowi Wilczka z Wrocimowic).

²⁴² Ibidem, nr 684.

Rajca Aleksy, zwany także Aleksym z Raciborza posiadał po ojcu kamienicę w Rynku, koło kościoła Mariackiego. Kwestia, kim był ów ojciec, interesowała bardzo już Jana Ptaśnika²⁴³. Aleksy jako właściciel domu przy Rynku został odnotowany już w 1371 r., a zatem na kilka lat zanim został rajcą (1375). Zapewne tam mieszkał, ale wspomnieć należy, że w 1368 r. był właścicielem domu przy ul. św. Floriana i domu przed Bramą św. Mikołaja, na przedmieściu²⁴⁴.

W przypadku Klemensa z Czchowa zachowała się zapiska z 1374 r. o wyjątkowej treści, w mianowicie poświadczająca, że mieszka on w domu przy Rynku²⁴⁵. W 1381 r. zasiadał w radzie. W 1396 r. poświadczono dom przy Rynku należący do dzieci Klemensa²⁴⁶. Jan Panczer, rajca od 1373 r., również był związany wyłącznie z Rynkiem. W 1366 r. do jego żony Elżbiety należał dom naprzeciw szkoły kościoła N. Marii Panny, ale odstąpiła go za 100 grzywien. Ten sam dom małżonkowie odstąpili Konradowi Fettir w tym samym roku²⁴⁷. Chodzi tu niewątpliwie o zastawy, gdyż dom Panczerów przy Rynku jest kilkakrotnie poświadczony w późniejszych latach²⁴⁸. W 1373 r. wziął dom „przy Grodzkiej czyli Rynku” od Kuncza Habirgeista i jego żony Małgorzaty²⁴⁹. W 1377 r. nabył od Mikołaja, biskupa poznańskiego, kamienicę naprzeciw kościoła Mariackiego płacąc za nią 180 grzywien²⁵⁰.

W 1368 r. odnotowany został dom Hammmana Huttera przy ul. Wiślniej²⁵¹. Wkrótce potem uzyskał dom przy ul. św. Floriana²⁵², a w 1372 r. przejął z rąk Walpurgi, wdowy po Luczmanie, w zastaw dom przy Rynku. Mógł się dzięki temu stać sąsiadem Mikołaja Wierzyńka²⁵³. Rajcą był tylko raz, w 1381 r. Znacznie później, w 1394 r., został poświadczony dom Huttera na przedmieściu przed Bramą św. Mikołaja, nad fosą miejską²⁵⁴.

---

²⁴³ J. Rajman, *Raciborzanie w Krakowie w XIV w....*, s. 129, tam też dokumentacja źródłowa.

²⁴⁴ Ibidem.

²⁴⁵ Kłk nr 1008.

²⁴⁶ Ibidem, nr 2326 i 2365.

²⁴⁷ Ibidem, nr 34 i 84. Wzmianka z 1367 r. poświadcza Agnieszkę Panczerynę i jej dom przy ul. Wiślniej, ibidem, nr 114.

²⁴⁸ O domu jego i żony, bez adresu zob. ibidem nr 655. W 1372 r. poświadczony jest dom murowany Izaaka Romancza naprzeciw kościoła Mariackiego przylegający do domu Jana Panczera, ibidem, nr 664; a w 1373 r. dom Jana Panczera w Rynku, ibidem, nr 854.

²⁴⁹ Ibidem, nr 840.

²⁵⁰ KK t. 2, nr 299.

²⁵¹ Kłk nr 246 (zrzekł się go na rzecz Henryka Dorinka).

²⁵² Ibidem, nr 467, 838.

²⁵³ Ibidem, nr 750.

²⁵⁴ Ibidem, nr 1434.

Ulman Leytman został rajcą w 1366 r. Pełnił ten urząd później jeszcze kilkakrotnie, a ostatni raz w 1395 r. Prawdopodobnie wkrótce potem zmarł. W 1370 r. poświadczony został jako właściciel domu przy ul. św. Szczepana, a w 5 lat później zapisano, że dom Leytmana sąsiaduje z domem Mikołaja Stolczila, co pozwala lokalizować go na Rynku²⁵⁵.

Konrad Vettir wziął w zastaw w 1366 r. dom przy Rynku, należący do Jana i Elżbiety Panczerów²⁵⁶. W 1368 r. poświadczony został, jako punkt orientacyjny, dom Konrada Vettira przy ul. św. Krzyża²⁵⁷. W tym samym roku po raz pierwszy został rajcą. Był ofiarodawcą cennych przedmiotów liturgicznych dla kościoła Mariackiego.

Dom Mikołaja Bohema, rajcy od 1373 r. i wójta, znajdował się, według zapisu z 1371 r. przy Rynku, a w 1373 r., przy „Grodzkiej czyli Rynku”²⁵⁸. Nie ulega wątpliwości, że jest to dom, w którym mieszkał, znajdujący się na granicy Rynku i Grodzkiej²⁵⁹.

Piszący się z Oławy bracia Jan i Stefan działali w Krakowie w latach sześćdziesiątych. Z wcześniejszego okresu nie jest znany nikt, kto pisałby się z tego miasta, możliwe więc, że wówczas dopiero osiedlili się. Jan został ławnikiem w 1369 r., a w 2 lata później rajcą. Stefan zasiadł w radzie w 1381 r. W 1375 r. poświadczony jest dom Jana z Oławy przy ul. św. Floriana, ale z zapisek z lat 1392–1393 wynika, że prawa do domu przy tej ulicy miała Anna, wdowa po Stefanie²⁶⁰. Mógł to być dom po nieznanym ojcu Stefana i Jana. Stefan w 1369 r. nabył plac przy ul. Sławkowskiej od dzieci Peszka z Gliwic. Prawdopodobnie wystawił tam dom, bo w rok później swój dom przy tej ulicy, koło Korczheinzka, zamienił z Mikołajem Grokop na dom murowany przy Rynku, koło Bartka mincerza²⁶¹. W 1375 r. wspólnie Jan i Stefan przejęli z rąk Jerzego Czeyna dawny dom Jana Stolcza²⁶². W 1396 r. Jan z Oławy przekazał 12 grzywien czynszu na swoim domu przy ul. Grodzkiej, koło Mikołaja Knofil, Małgorzacie, wdowie po Piotrze Wilrich na czas jej życia. Jan zobowiązał się, że będzie ten dom naprawiał i konserwował swoimi środkami i kosztami²⁶³.

²⁵⁵ Ibidem, nr 1072; lokalizacja domu Stolczila, ibidem nr 854.

²⁵⁶ Ibidem, nr 84.

²⁵⁷ Ibidem, nr 324.

²⁵⁸ Ibidem, nr 523 i 840; nr 1254 (bez lokalizacji).

²⁵⁹ W 1374 r. bierze w zastaw dom przy ul. Rzeźniczej od Staszka Ossafsky, ibidem, nr 922. W 1375 r. przejął słodownię przy ul. Braci Kaznodziejów od Miczko Melczera, ibidem, nr 1077.

²⁶⁰ Ibidem, nr 1076, 1488, 1672–3. Anna wystąpiła także w sprawie o dom przy ul. Sławkowskiej, Krk II, s. 117.

²⁶¹ Kłk nr 452, 500–1.

²⁶² Ibidem, nr 1110.

²⁶³ Ibidem, nr 2371.

Murowany dom Jana Fogela przy ul. św. Krzyża był wymieniany od 1366 r. jako punkt orientacyjny przy opisywaniu transakcji²⁶⁴. Jego właściciel został rajcą w 1378 r. Nabywa w 1367 r. kram sukieny, a w 1372 r. stał się właścicielem kamienicy przy ul. Braci Mniejszych, dawnego domu Czudicza, który przejął, wraz ze wszystkimi prawami, od mincerza Bartka²⁶⁵. W spadku po Janie Fogelu pozostał dom murowany przy ul. Szkoły kościoła Mariackiego, odnotowany po raz pierwszy w 1391 r. i kolejnych latach w posiadaniu wdowy Katarzyny²⁶⁶. To zapewne tej posesji dotyczy wzmianka z 1392 r. o wielkim domu murowanym, wartości 500 grzywien, naprzeciw kościoła Mariackiego, „w którym przebywa” Krzysztof Fogel²⁶⁷. Dom ten możemy uznać za miejsce zamieszkania rajcy Jana Fogela.

Nazwisko Mikołaja Dambrowa, wójta od 1385 i rajcy od 1392 r., pojawia się przy kilku domach krakowskich. Jako „jego dom” występuje dom przy ul. Szkoły kościoła Mariackiego²⁶⁸, przy Wiślniej²⁶⁹ i Szpitalnej²⁷⁰. Kupił w 1393 r. także dawny dom Frenczlina koło cmentarza przy kościele Dominikanów²⁷¹. Gdyby zechciał wypocząć od zgiełku w wiejskiej rezydencji, to miał do dyspozycji liczne ogrody w Czarnej Wsi, przed Bramą Szewską i przed Bramą św. Mikołaja²⁷².

Piotr Geytan został po raz pierwszy rajcą w 1395 r. W 1392 r. wziął w zastaw 1/2 domu przy ul. Szkoły kościoła Mariackiego, koło domu Flenczera, od Katarzyny, wdowy po Janie Fogel. Posesja ta opisywana jest następnie jako dom Piotra Geytana, o czym można się doczytać z kilku umów rozgraniczeniowych między jego sąsiadami²⁷³. Przejął także, niewątpliwie jako zastaw, dom „Kal-

²⁶⁴ Ibidem, nr 46, 475, 1185. Nie można wykluczyć, że był synem Jana Fogela i Nety wzmiankowanych w 1338 r., Krk nr 1261.

²⁶⁵ Kłk nr 687 (kupno kramu, ibidem, nr 118).

²⁶⁶ Ibidem, nr 1382 (zapiska ta sugeruje, że Jana Fogila w 1391 r. nie było wśród żyjących), 1464, 1466.

²⁶⁷ Ibidem, nr 1504 (wartość oszacowano na 400 kop groszy). Wzmacnia ten domysł to, że Krzysztof Fogil był także właścicielem domu przy ul. Szkoły kościoła N. Marii Panny, zob. ibidem, nr 2146 (z bliższą lokalizacją jako koło domu Rolanda) i 2275. W 1396 r. jest mowa o zastawie ciężym na domu Krzysztofa Fogila, ale bez lokalizacji, B. Wyrozumska, *Zapiski z księgi radzieckiej krakowskiej 1393–1400. Uzupełnienia do wydawnictwa „Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa” „Studia Historyczne”* 35 (1), 1992.

²⁶⁸ Kłk nr 1965 (dom Dambrowa został uwolniony przez Jana Troppera).

²⁶⁹ Ibidem, nr 1941, 2176.

²⁷⁰ Ibidem, nr 2150–1.

²⁷¹ Ibidem, nr 1820, 1829.

²⁷² Ibidem, nr 1167, 1169, 1689.

²⁷³ Ibidem, nr 1464, 1644, 1788.

derberg” od Wierzyńków oraz dom, w którym mieszkają kapelanowie kościoła Mariackiego²⁷⁴. Mieszkał zapewne w domu przy Rynku.

Mikołaj Gemelich pojawił się po raz pierwszy w księdze ławniczej w 1391 r. Rajcą wybrano go 1397 r. Z usytuowania innych domów wynika, że dom Gemlicha stał przy Rynku²⁷⁵. Być może był to dom należący niegdyś do Stanisława Edlinga, przy którym zaistniał problem okien w kierunku domu Piotra Geytan. Gemlich był także właścicielem niezabudowanego placu, czyli „placzcza” za domem Jana Hulcznera²⁷⁶, co umożliwia, z kolei, lokalizację domu rajcy Hulcznera. Hulczner zawarł z nim ugodę w sprawie poprowadzenia odpływu wody z ich posesji²⁷⁷. Żywoćnie zainteresowani w tego typu regulacjach są zazwyczaj mieszkańcy domów. Kurcz Seidel, rajca w 1397 r., miał dom przy Rynku, koło Gocze Czeyna, wzmiankowany w 1392 r. W tym samym roku odnotowano jego dom narożny przy Rynku, jak się idzie na ul. Szewską, w którym mieszka Czanser. Za domem koło Czeyna (w oficynie) nasz rajca posiadał jeszcze 3 inne domy oraz słodownię²⁷⁸. Innych składników jego majątku nie ma potrzeby omawiać, bo wniosek nasuwa się jeden – mieszkał przy Rynku.

Ze źródeł wyłania się spora grupa rajców, co do których brak jakichkolwiek przesłanek o posiadaniu domów przy Rynku. Rejonem, w którym chętnie się osiedlali była niewątpliwie ul. Grodzka. Fryczko, który zasiadał w radzie w latach 1345, 1349 i 1354, przysparza nieco problemów identyfikacyjnych. Notowany jest często z przydomkiem „Zarchworcht”. W 1365 r. odnotowano go jako „płatnerza miasta Krakowa”, ale upatrywanie w nim rzemieślnika jest, moim zdaniem, mało uzasadnione. Widziałbym w nim zarządcę całej produkcji zbrojeniowej miasta. Należało do niego bogate wójtostwo olkuskie, stąd w Krakowie pisano o nim jako o Fryczku z Olkusza²⁷⁹. Kamienica Jaśka wójta olkuskiego, brata Fryczka, znajdowała się przy ul. Grodzkiej i była niegdyś nazywana „domem Baczka”²⁸⁰. W 1332 r. Fryczko, który już wcześniej posiadał część dworu

²⁷⁴ Ibidem, nr 2120.

²⁷⁵ Ibidem, nr 1446. Anna, żona Gemlicha uzyskała w 1396 r. od Jana z Opawy dom przy ul. Grodzkiej, ibidem, nr 2233, co zapewne było wynikiem spraw majątkowych jej rodziny.

²⁷⁶ Ibidem, nr 1943.

²⁷⁷ Ibidem, nr 1944. Współcześnie z Janem działają także inni Hulcznerowie (Mikołaj, Bartko i Piotr), ale ich pomijam.

²⁷⁸ Ibidem, nr 1462, 1513, 2003, 2180–1.

²⁷⁹ ZDM t. 4, nr 980, 982, 986; Krk nr 798, 980. Niektóre dane podaje S. Pańków, *Fryczko płatnerz zwany Zarchworcht*, [w:] PSB, t. 7, 1948–1958, s. 137.

²⁸⁰ Krk nr 980 (1328 r.); jako dom zwany domem Baczka kamienica ta występuje także w zapisce z 1332 r., ibidem, nr 1089; zapewne to „dom Raczka” wzmiankowany w akcie rozgraniczenia parafii krakowskich z 1327 r., zob. J. Rajman, *Kraków. Zespół osadniczy...*, s. 333, 336–338.

przy tej ulicy, przejął ją z rąk brata i jego rodziny wypłacając mu 50 grzywien²⁸¹. Innych domów Fryczka w Krakowie nie znam²⁸², toteż można sądzić, że gdy przyjeżdżał z Olkusza do stolicy, mieszkał w swej kamienicy przy ul. Grodzkiej.

Jan Slepkočil posiadał przed 1366 r. dom przy ul. Wiślnej, ale przejął go, zapewne z tytułu długu, Mikołaj Wierzynek²⁸³. W 5 lat później Slepkočil uzyskał dom przy tej ulicy od Klemensa z Cieszyna²⁸⁴. Potem w zapiskach jest bardzo długa przerwa i kolejne pojawiają się, gdy Slepkočil był już rajcą (pierwszy raz w 1391). Dopiero w 1397 r. poświadczony jest jako właściciel domu przy Grodzkiej²⁸⁵. Do jego żony należał dom przy ul. św. Jana²⁸⁶.

Nazwisko Fochsagil noszą dwaj rajcy: Wojciech poświadczony na tym urzędzie po raz pierwszy w 1381 r. oraz Piotr, wzmiankowany jako rajca w 1387 r. Nie napotkałem na wzmiankę o ich pokrewieństwie. Na podstawie kolejności pojawiania się w źródłach można wnioskować, że Wojciech był starszy od Piotra. Co ciekawe, w obu przypadkach poświadczony jest w ich posiadaniu dom przy ul. Grodzkiej – dom Wojciecha odnotowano już w 1367 r. jako położony koło Rotenbechera, dom Piotra zaś znany jest ze wzmianki z 1392 r. Sąsiedował z nim niejaki Ceginkop²⁸⁷. Być może, że jest to ten sam dom, tak jak nie można wykluczyć, że Piotr był synem Wojciecha. Oba domy podlegały zastawom. W przypadku Wojciecha odnotowano także objęcie w posiadanie kamienicy przy Rynku w 1369 r. z rąk Gotfryda żupnika²⁸⁸. To również był zastaw. Dom Wojciecha przy ul. Grodzkiej odnotowano w 1373 r. jako punkt odniesienia dla lokalizacji innego domu²⁸⁹. Przyjmuję, że obaj Fochsagilowie mieszkali przy ul. Grodzkiej. Przy tej ulicy wzmiankowany jest w 1366 r. dom rajcy Gossila z Opawy²⁹⁰. Jego brat Jan Gossil, który nie zasiadał w radzie, był właścicielem domu przy Rynku²⁹¹.

W 1362 r. wzmiankowany jest w Krakowie Frenczlin z Pragi. Zważywszy na to, że był już wówczas rajcą, musiał być w mieście od dawna zadomowiony²⁹².

²⁸¹ Krk nr 1089.

²⁸² Krystyna, żona Fryczka Zarworcht uzyskała pusty plac przy Rynku, Krk nr 1653.

²⁸³ Kłk nr 51.

²⁸⁴ Ibidem, nr 559.

²⁸⁵ Ibidem, nr 2382.

²⁸⁶ Ibidem, nr 2389.

²⁸⁷ Ibidem, nr 185 i 1472.

²⁸⁸ Ibidem, nr 410

²⁸⁹ Ibidem, nr 802.

²⁹⁰ Ibidem, nr 55.

²⁹¹ Ibidem, nr 1094, 1707, 1850, 1865.

²⁹² Daty urzędowania za M. Starzyńskim, *Krakowska rada...*, s. 236. Niewątpliwie jest tożsamy z mieszczaninem Franciszkiem z Pragi, wzmiankowanym w 1371 r. jako biorący w zastaw część wsi Jugowice, zob. *Dokumenty Sądu Ziemi Krakowskiego*, wyd. Z. Perzanowski, Wrocław 1971, nr 7.

Mógł być potomkiem któregoś z nielicznych mieszczan krakowskich piszących się z Pragi, np. braci Hermana lub Amileja, poświadczonych w 1341 r.²⁹³ Dom Frenczlina, rajcy od 1362 r., można dokładnie zlokalizować. Opisywano go jako kamienicę stojącą przy ul. Grodzkiej, narożną, naprzeciwko prezbiterium kościoła Wszystkich Świętych. Niedaleko niej rozciągał się cmentarz kościoła Dominikanów. Przypuszczam, że w kamienicy tej rajca mieszkał²⁹⁴. Drugi jego dom znajdował przy ul. Wiślniej²⁹⁵.

Przy ul. Grodzkiej znajdował się także dom, w którym mieszkał wraz z rodziną rajca Peszko Freinde. Odnotowywany od 1370 r., przeszedł później w ręce wdowy Małgorzaty i synów rajcy, Pawła i Piotra kowala²⁹⁶. Dom ten Freunde posiadał, zanim został ławnikiem (1372) i rajcą (1379).

Przy tej samej ulicy lokalizuję dom Mikołaja Grobnika, po raz pierwszy odnotowanego jako rajca już w 1367 r. Podstawą wniosku jest zapiska z 1375 r. Mikołaj Grobnik i jego żona Kaza oznajmiają, że są winni 120 grzywien Stanisławowi, synowi Agnieszki i Jakusza kramarza i zapisują tę sumę na ich domu przy ul. Grodzkiej, sąsiadującym z domem Anny Merlyne²⁹⁷. Nie ma wzmianek o innych domach Grobnika, toteż uznać należy, że mieszkał wraz z żoną we wspomnianym domu przy Grodzkiej. Przy tej ulicy znajdował się także jedyny znany mi dom Jana, noszącego przezwisko „Z Mamką”, rajcy od 1362 r. Był on wymieniany w 1367 r. i później jako punkt orientacyjny²⁹⁸.

Od czasów lokacji prestiżowym rejonem była, jak już wspominałem, ulica Braci Mniejszych. Tam grupowały się domy Zawichostów i innych przedstawicieli wczesnej elity. Hejnman z Opawy posiadał w 1316 r. dwa drewniane domy przy ul. Braci Mniejszych²⁹⁹. Objęcie urzędu rajcy w 1319 r. jest, niestety, ostatnią o nim wiadomością. Jego syn, nieznanymi z imienia, poświadczony jest w 1352 r.³⁰⁰ Przypuszczam, że był nim Jan z Opawy, wielokrotny ławnik. W 1354 r. do wdowy po Janie z Opawy należał dom przy ul. Braci Mniej-

²⁹³ Krk nr 1412.

²⁹⁴ Kłk nr 620, 815, 1606, 1611, 1614 (jako dom Frenczlina lub niegdyś Frenczlina). Po jego śmierci dom ten odziedziczył jego syn Waclaw, zob. *ibidem*, 1305, 1497, 1553, 1555.

²⁹⁵ *Ibidem*, nr 1164. Również i ten dom odziedziczył syn Waclaw, *ibidem*, nr 1341.

²⁹⁶ *Ibidem*, nr 468, 496, 1290, 1410, 1789, 1811. Peszko otrzymał także pewien dwór od zastępcy wielkorządcy Bodzanty, *ibidem* nr 796; należał do niego również ogród w Łobzowie, *ibidem*, nr 440.

²⁹⁷ *Ibidem*, nr 1090.

²⁹⁸ *Ibidem*, nr 187, 188, 192. W 1371 r. zrzekł się go na rzecz Ulryka Rimer, a przy okazji dowiadujemy się, że sąsiedował z Janem Kranczem, *ibidem*, nr 605.

²⁹⁹ Krk nr 356.

³⁰⁰ KK t. 1, nr 194.

szych³⁰¹, co pozwala przypuszczać, że był to dom odziedziczony przez Jana po rajcy Hejnmanie.

Z ulicą Braci Mniejszych wiązałbym rajców krakowskich wywodzących się z węgierskiego Preszowa. Pakosz z Preszowa był rajcą w 1360 r. i w kilku kolejnych latach. Umarł chyba przed 1365 r., wówczas bowiem zaczyna się treściwa księga ławnicza, w której nie ma o nim żadnych wzmianek. Być może jego synem był Ulryk Pakoszowic, aczkolwiek poza jego nazwiskiem nic innego nie mam. Rajcą został w 1366 r., ostatni raz na tym urzędzie został poświadczony jeszcze w 1392 r. Ulryk został kilkakrotnie odnotowany jako właściciel domu, którego położenie określano od 1370 r. bądź jako w zaułku ul. Braci Mniejszych, lub w zaułku ul. Wiślniej³⁰². Nie ulega wątpliwości, że chodzi o ul. Gołębią.

Atrakcyjna dla rajców staje się ul. św. Floriana i św. Jana. Do kramarza Scherera należał dom przy tej ulicy. W 1319 r. jego syn Henryk, późniejszy rajca (od 1341) i wójt, odstąpił ćwierć Janowi Fullegrabe, ale nie podano adresu. Z późniejszych wzmianek wynika, że Fullegrabe posiadał posesję przy tej ulicy. Przy św. Floriana wymieniany jest także dom Hilli, wdowy po Henkinie Schere³⁰³. Domu, w którym mieszkał Henryk Schere nie da się wskazać. Wiadomo tylko, że uzyskał on w 1332 r. część przy ul. św. Jana, jest tam poświadczona także własność Mikołaja Schere³⁰⁴. Wdowa po Piotrze Schere, rajcy z 1362 r., mieszkała w domu przy ul. św. Jana, koło Armknechta³⁰⁵. Zięciem Piotra Schere był Jan Girlach³⁰⁶, który zasiadł w radzie w 1381 r. Miał on w 1392 r. dom przy ul. Krakowskiej³⁰⁷, trudno jednak sądzić, że na posiedzenia rady miejskiej Krakowa chodził z Kazimierza. W 1370 r. wszedł w posiadanie domu przy ul. św. Jana, w licznych zapiskach przy tej ulicy wymieniany jest jego dom³⁰⁸. Dom rajcy Arnolda Welkera (zasiadał w radzie od 1362 do 1370), ofiarodawcy cennych przedmiotów dla kościoła Mariackiego (w tym połączanego krzyża wartości 100 grzywien), znajdował się przy ul. św. Floriana. Jest on kilkakrotnie, począwszy od 1367 r., poświadczony³⁰⁹. Jeden raz odnotowano posesję

³⁰¹ Krk nr 1662.

³⁰² Kłk nr 486, 527, 737, 834. Był także właścicielem ogrodów i sadzawki rybnej koło cmentarza żydowskiego, *ibidem*, nr 996.

³⁰³ Krk nr 537; jako dom w rękach wdowy, *ibidem*, nr 750, 957.

³⁰⁴ *Ibidem*, nr 1103, 1312.

³⁰⁵ Kłk nr 2007.

³⁰⁶ *Ibidem*, nr 2006–7. Nie potrafię wykazać powiązań między Janem a Mikołajem Girlaci, zięciem rajcy Fryczka z Olkusza, ZDM t. 4, nr 982. Jan Girlach został określony także jako krewny Stanisława Edlinga, Kłk nr 1929.

³⁰⁷ KK t. 2, nr 386.

³⁰⁸ Kłk nr 512, 1069, 1291.

³⁰⁹ *Ibidem*, nr 223, 287, 368, 470.

przy ul. Rzeźniczej dodając, że to jego dziedzictwo, czyli zapewne dom rodziców³¹⁰. Mikołaj Plesner był ławnikiem w 1363, a rajcą w 1366 i 1387 r. Zmarł około 1393³¹¹. W 1392 r. wzmiankowany jest dom Plesnera przy ul. św. Floriana. W innych zapiskach ten sam dom występuje jako dom Plesnerowej³¹².

Dom Weyngartów znajdował się przy ulicy św. Floriana, obok domu Jana Spicimira, co poświadcza zapiska z 1393 r. o dzielących się majątkiem po zmarłym bracie Mikołaju i matce Katarzynie, Piotra Weyngarta (jako rajca poświadczony w 1391) i jego siostrę Katarzynę, wdowę po Ruduszu. Był to dom murowany³¹³. Piotr był właścicielem kilku posesji w Krakowie oraz folwarku i ogrodów na przedmieściu³¹⁴. W 1392 r. przejął kamienicę przy ul. Szewskiej na rogu koło łaźni św. Szczepana, ale w 3 lata później pozbył się jej³¹⁵. Ustalenie jego adresu nie jest możliwe. Wspomniany wyżej dom Czudicza to niewątpliwie dom nieżyjącego już rajcy Henryka Czudicza (zasiadał w radzie w 1357, 1359 i 1365). Jako jego „dziedzictwo” wymieniana była posesja przy ul. św. Jana³¹⁶. Jan Peterman z Sącza wzmiankowany jest w Krakowie już w 1356 r. W 1367 r. został po raz pierwszy rajcą. Posiadał domy przy ul. św. Jana (tam chyba mieszkał) i przy ul. św. Floriana. Jego żoną była Jadwiga. W księdze ławniczej odnotowano go po raz ostatni w 1395 r.³¹⁷

Do rajców „nowych” zaliczymy także Hejnmana z Turkowa, który urząd rajcy zawdzięczał poparciu króla. W 1321 r. jeszcze przed jego objęciem, Turkow zapowiedział udanie się na pielgrzymkę do Rzymu. Swój dom przy ul. św. Szczepana przekazał żonie Elczce, gdyby jednak udało mu się wrócić z pielgrzymki, miała mu go oddać³¹⁸. I tak też się stało – powrócił i jeszcze w 1328 r. wzmiankowany jest jako właściciel domu przy wspomnianej ulicy³¹⁹. Było to zapewne miejsce zamieszkania³²⁰. Jako miejsce zamieszkania Michała złotnika,

³¹⁰ Ibidem, nr 6.

³¹¹ Katarzyna, wdowa po Mikołaju Plesner, wzmiankowana jest w 1393 r., ibidem, nr 1755.

³¹² Ibidem, nr 1461, 1456 i 1832 (dom Plesnerowej). W cesji majątkowej, jakiej dokonał Mikołaj na rzecz swoich dzieci (Kłk nr 1755) żaden dom nie został odnotowany. Znane są także domy należące do rodziny Plesche i Plesser, ale z braku miejsca nie mogę ich tutaj omawiać.

³¹³ Ibidem, nr 1813–4.

³¹⁴ Ibidem, nr 1261, 1420, 1769, 1899, 2153, 2264, 2384.

³¹⁵ Ibidem, nr 1551, 2076.

³¹⁶ Ibidem, nr 136, 243, 327, 457.

³¹⁷ Ibidem, nr 277, 344 i inne. Być może postać tę należy rozpatrywać w kontekście wspomnianego wyżej Piotra z Sącza, aczkolwiek jedynym łącznikiem jest imię Piotr w jego nazwisku.

³¹⁸ Ibidem, nr 608.

³¹⁹ Ibidem, nr 986.

³²⁰ Teodoryk Turkow, zapewne syn Hermana, wraz z dziećmi zrzekł się dom przy

rajcy z 1343 r., wskażę, przy braku jakichkolwiek innych przesłanek, kamienicę przy ul. św. Szczepana³²¹.

W przypadku domu żupnika Mikołaja, wielokrotnie zasiadającego w radzie począwszy od 1375 r., nie podaje się innego adresu, niż ul. Wiślna. Była to kamienica wartości około 200 grzywien³²². W 1372 r. jako siostrzeniec żupnika Mikołaja został poświęcony Jakub z Dworu, który nabył najpierw dom przy ul. Wiślniej koło swego wuja, a następnie sam Mikołaj odstąpił mu swój dom przy tej ulicy³²³. Rajcą Jakub został w 1379 r.

W 1393 r. wzmiankowany jest dom Jana Puswange na rogu, koło domu Gotfryda Facinante. Niewątpliwie chodzi o dom przy ul. Wiślniej³²⁴. W rok później Jan po raz pierwszy został rajcą. Z 1397 r. zachowała się interesująca zapiska, że książę mazowiecki Jan pozwolił Puswangowi urządzić kanał odprowadzający wodę z jego domu przez posesję księcia aż do ulicy Wiślniej³²⁵.

Piotr Girsdorf w radzie zasiadł w 1389 r. W 1394 r. nabył dom przy ul. Żydowskiej koło Żyda Jostmana³²⁶, a inne jego domy, nie licząc dworu na przedmieściu, nie są znane³²⁷.

Przykładem kariery człowieka spoza wielkich rodzin krakowskich jest Ticho Opuler, wzmiankowany po raz pierwszy w 1361 r., od razu jako ławnik. Jego żona Małgorzata była prawdopodobnie siostrą rajcy Piotra Weyngarta. Opuler, właściciel kramu sukienego, został w 1379 r. rajcą. Murowany dom Opulera znajdował się na rogu ulicy Szewskiej i przecznicy prowadzącej do łaźni koło kościoła św. Szczepana³²⁸. Przy ul. Szewskiej odnotowano także dom Jana z Bardiowa, występującego w Krakowie jako Jan Bartfal, rajcy od 1391 r.

---

ul. św. Szczepana na rzecz Hanka Spiczimira, Krk nr 1203. W 1336 r. zapisano bez podania lokalizacji, że Herman Turkow odstąpił dom Fryderykowi Gallikowi, B. Wyrozumska, *Odnalezione zapiski...*, s. 113.

³²¹ W 1339 r. uzyskał tam, wraz z Mikołajem Grythe dom od Wilhelma z Olkusza, a w 10 lat później Grythe przekazał mu ten dom, określony jako kamienica, Krk nr 1321, 1601.

³²² Kłk nr 720–1, 835, 2250, 2327 (dom przy Wiślniej w połowie własnością żony Krystyny-Kresy) posiadał także parcelę przy ul. św. Marka, ibidem, nr 906 i słodownię przy ul. Żydowskiej, ibidem, nr 2161.

³²³ Ibidem, nr 720, 721.

³²⁴ Ibidem, nr 1720 (ustalenie lokalizacji ułatwia zapiska Kłk nr 1260).

³²⁵ Ibidem, nr 2410 (wzmianka o domu księcia Janusza w Krakowie wskazuje na ożywione kontakty z dworem mazowieckim).

³²⁶ Ibidem, nr 1877 (inne zapiski o tym domu, ibidem, nr 2019, 2020, 2021, 2026).

³²⁷ W 1392 r. posiadał dwór przed Bramą Szewską, ibidem, nr 1406–7.

³²⁸ Zob. J. Rajman, *Przybysze z miast księstwa opolskiego w czternastowiecznym Krakowie*; [w:] *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV w.*, red. J. Rajman, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. 133. Studia Historica XIII”, s. 114.

Był żonaty z Magdaleną, córką Manety Welyne. Dom bogatego Bartfala przy Szewskiej jest wzmiankowany jako punkt orientacyjny przy opisywaniu innej transakcji w 1394 r.³²⁹ Rajca ten posiadał także dom murowany przy ul. Wiślanej, koło Jana z Miechowa, który przekazał, zapewne w zastaw, Mikołajowi salsatorowi. Któregoś z tych domów dotyczą, zapewne, zapiski z 1367 r. opisujące umowy sąsiedzkie w sprawie murów granicznych i okien wychodzących na posesje³³⁰.

Dom Jakuba Mordbira, rajcy od 1393 r. poświadczony jest przy ul. Szpitalnej, wiadomo również, że miał parcelę przy ul. św. Szczepana³³¹. O Hartlibie z Kluczy, odnotowanym w 1392 r. jako rajca, odnalazłem tylko informację, że w 1396 r., odstąpił swój dom przy ul. Szpitalnej, a w rok później uzyskał od Jana Slepkočila i jego żony połowę domu przy ul. św. Jana³³².

Z ul. Szpitalną sąsiedował plac „jatkı rzeźniczej”, czyli obecny Mały Rynek. Jan Mestner, rajca w 1374 i 1379 r., uzyskał w 1368 r. dom za jatką rzeźniczą od Piotra Szwarca³³³. Innych wzmianek o jego domu nie ma. Za jatką rzeźniczą stał dom Jana Ederera, rajcy z 1395 r., co również jest jedyną informacją wskazującą na adres zamieszkania. Mimo, że był to rajca i żupnik, ofiarodawca legatu na krążganki w opactwie mogińskim, właściciel dóbr podmiejskich³³⁴, nie zachowała się sprzed końca XIV w. żadna informacja o jakiejś jego okazałej kamienicy w „lepszem” miejscu. Z umowy w sprawie muru granicznego między posesjami wynika niezbicie, że dom Mikołaja Strelicza, rajcy w latach 1397–1404, znajdował się za jatką rzeźniczą³³⁵. W sąsiedztwie, przy ul. Rzeźniczej, stał dom teściowej Strelicza, Doroty Czetirwange³³⁶. Mikołaj Belicz pojawił się na kartach po raz pierwszy w 1366, a jako rajca w 1395 r. Potem nie pełnił już żadnych funkcji. Podobnie jak w przypadku innych „nowych” rajców, nie mogę, na obecnym etapie badań, wykazać jego wcześniejszych powiązań rodzinnych i majątkowych w Krakowie. W 1370 r. dom Mikołaja Belicza, po-

³²⁹ Kłk nr 1916.

³³⁰ Ibidem, nr 2271. Umowy sąsiedzkie ibidem, 198 i 587. Zapiski w Kłk, w których występuje Bartfal bez imienia, dotyczą z całą pewnością Jana Bartfala.

³³¹ Ibidem, nr 1751 i 1994 (Szpitalna); nr 1806 i 1871 (Szpitalna). Gdy w 1392 r. przejmował od Krancza kamienicę przy Rynku, czynił to jako opiekun dzieci Pawła Carbanera, ibidem, nr 577.

³³² Ibidem, nr 2272, 2389.

³³³ Ibidem, nr 333.

³³⁴ Ibidem, nr 1991, 2159, 1576, 1676. Uznaję, że pisownia Oderer i Ederer dotyczą tej samej osoby. Ostatni raz zasiadał w radzie w 1407 r.

³³⁵ Ibidem, nr 2298, tego domu dotyczy także umowa opisana w Kłk nr 1645; szerzej o tym rajcy zob. J. Laberschek, *Strzelicz Mikołaj*, [w:] PSB, t. 45, 2007–2008, s. 16–17.

³³⁶ Kłk nr 1652.

łożony „za jatką rzeźniczą”, posłużył jako punkt orientacyjny przy transakcji³³⁷. W 1397 r. ławnicy poświadczyli, że Mikołaj Belicz swój dom za jatką rzeźniczą koło domu, w którym mieszka, zapisał radzie miejskiej Krakowa, pozostawiając sobie prawo używania pobliskiej studni³³⁸. Znajdujemy tu potwierdzenie wysuwanej już sugestii, że domy rajców, które służyły określaniu położenia innych nieruchomości, były miejscami ich zamieszkania.

Wilusz Kursner został w 1321 r. rajcą z mandatu króla Władysława. Użytkował kolejno, zapewne jako zastawy, pół dworu przy ul. Braci Mniejszych, przy ul. św. Krzyża w pobliżu szpitala duchaków, przy ul. św. Jana dom wraz z słodownią, i przy ul. św. Marka³³⁹, nie wiemy natomiast, gdzie mieszkał. Mikołaj z Sącza, rajca w 1327 i 1330 r., posiadał, wspólnie z Piotrem z Sącza, dwór koło kamienicy Henryka z Kietrza³⁴⁰. W dwóch innych zapiskach, których przedmiotem był kram, widzimy Mikołaja z Sącza wspólnie ze swoim krewnym Stefanem kupcem³⁴¹. Posiadłość kupca Stefana jest poświadczona przy ul. Braci Mniejszych³⁴², ale niestety nic bliższego o domu Mikołaja powiedzieć się nie da.

Trudno jest odszukać adres zamieszkania Giselera, wielokrotnego rajcy od 1391 r. W 1372 r. przejął dom przy ul. Braci Mniejszych, koło Ticzo Snelle, następnie dom przy ul. św. Jana stojący koło jego słodowni, a dopiero w 1397 r. w jego rękach widzimy dom przy Rynku, koło Jana Wilusza z Zatora, przejęty od Klozego, syna Micza zwanego „mit der Annen”³⁴³.

Kaspar Krugil był synem Mikołaja, ławnika poświadczonego w 1368 r., i Katarzyny. Ojciec osierocił go w 1372 r. W dwa lata później Kasper był nadal pod opieką matki, mieszkał wraz z siostrą Dorotą w domu przy ul. Rzeźniczej, koło domu Pawła łąziebnika³⁴⁴. Jest to dom rodzinny przyszłego rajcy. W 1391 r. został ławnikiem, w dwa lata później rajcą, a od 1396 r. także wójtem. Szereg zapisek ukazuje go jako nabywającego różne nieruchomości. Są to kolejno ogród i stodoła koło łąźni przy klasztorze św. Marka, dom przy ul. Grodzkiej przejęty z rąk Andrzeja Wierzynka, dom należący niegdyś do Gotfryda żupnika stojący koło domu Jana Puswange, dom, słodownia i browar przy ul. Braci Mniejszych

³³⁷ Ibidem, nr 517.

³³⁸ ZDM t. 4, nr 1133. Losy nieruchomości należących do Belicza (np. jatek rzeźniczych) można śledzić poprzez wzmianki o jego dzieciach, wobec których regulował sprawy finansowe, np. Kłk nr 1936.

³³⁹ Krk nr 603, 872, 942, 1381.

³⁴⁰ Ibidem, nr 896.

³⁴¹ Ibidem, nr 1144, 1348.

³⁴² Ibidem, nr 1225.

³⁴³ Kłk nr 710; 1401–2; 2400.

³⁴⁴ Ibidem, nr 947.

oraz jakiś inny domek przy tej ulicy³⁴⁵. Był także właścicielem nieruchomości przy Rynku. W 1394 r. kamienicę tam położoną, koło domu Pelczerowej, oddał Piotrowi Knobloch, ale w tym samym roku wszedł w posiadanie zastawu na połowie domu od braci Stanisława i Jana Czan, położonego koło domu Jana Kazmira³⁴⁶. Dom Kaspra Krugila przy ul. św. Marka odnotowany został jeszcze w dokumencie z 1396 r.³⁴⁷ Odpowiedź na pytanie, gdzie mieszkał Kacper Krugil, wymagałaby analizy obfitego materiału z pierwszej ćwierci XV w. Brak danych z XIV w. o domach rajców Bartka Streyta, Jana Frenela³⁴⁸, Jana Krokawa³⁴⁹, Jan z „Plaw”³⁵⁰, Seidela Gosticza³⁵¹, Wiganda z Gdańska³⁵², Bartłomieja Langa³⁵³ i Mikołaja Botnera³⁵⁴.

Osobno omówię rajców, których domy sytuują się, w świetle dostępnych mi źródeł, wyraźnie na obrzeżach miasta. Herman z Grabowa został, dzięki poparciu Władysława Łokietka, ławnikiem w 1319 i rajcą w 1325 r. W 1317 r. uzyskał 3 części placu koło łaźni należącej do Zygryda łaźiebniaka³⁵⁵, znajdującej

³⁴⁵ Ibidem, nr 1375, 1474, 1720, 1769, 1883, 2403. Uzyskał w 1392 r. także zapisy zastawne na domu Mikołaja Salomona, ibidem, nr 1421 oraz na nieruchomościach Franczka Trewtila, ibidem, nr 1803. Z 1399 r. pochodzi zapiska o umowie między Kasparem Krugilem a młynarzem Bieniaszem, który oznajmia, że Krugil wypłacił mu pieniądze z tytułu młyna i domu przy tym młynie, B. Wyrozumska, *Zapiski z księgi radzieckiej krakowskiej 1393–1400...*, nr 33, s. 102.

³⁴⁶ Kłk nr 1828, 1918, 1926, 2118.

³⁴⁷ KK t. 2, nr 408. W 1393 r. Kaspar Krugil oddał dom, ogród i stodołę, należące niegdyś do Gocza, stojące koło łaźni klasztoru św. Marka, Piotrowi Weyngart, Kłk nr 1769, co pokazuje, że taka transakcja była zastawem.

³⁴⁸ Rajca w 1339 r., M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 229.

³⁴⁹ Jako ławnik Jan Krokaw w 1377 r., KK t. 2, nr 299; z 1368 r. pochodzi niedokończona zapiska o Janie Crac, Kłk nr 339, także jako Jan Croc, ibidem, nr 711. M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 243 nazywa go Janem z Krakowa, ale to określenie faktycznie nie występuje.

³⁵⁰ Rajca w 1390 r., M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 246. W Kłk nie występuje żaden Jan z Plaw (nie ma także pod Plau i Plawen).

³⁵¹ Rajca w 1382 i 1388 r. M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 244.

³⁵² W 1381 r. jako rajca został odnotowany Wigand z Gdańska. Ten jedyny znany w Krakowie przybysz z Gdańska nie zapisał się, niestety, na kartach ksiąg miejskich. Wiadomo tylko, że nie żył w 1397 r., a jedyną znaną jego nieruchomością jest ogród koło Bramy św. Mikołaja, Kłk nr 2407. M. Starzyński, *Krakowska rada...*, s. 242 nie ustala przybliżonego czasu jego śmierci.

³⁵³ Rajcą był w 1379 r., poświadczony jako właściciel ogrodu w 1367 r., Kłk nr 117.

³⁵⁴ W 1396 r. w rękach Anny wdowy po nim były 2 słodownie przy Żydowskiej, Kłk nr 2325. Jest to jedyna informacja o majątku tego rajcy.

³⁵⁵ Krk nr 397. Plac ten był początkowo własnością Jana z Nysy, odziedziczoną po ojcu (ibidem, nr 298). Przekazał go w 1314 r. swej siostrze, ta zaś odstąpiła go w 1317 r. Hermanowi z Grabowa (ibidem, nr 397).

się, jak wiadomo, na tzw. Piasku, czyli poza murami miasta³⁵⁶. Koło cmentarza żydowskiego, rajca Herman posiadał dom z ogrodem i 4 inne domy, których zrzekł się w 1335 r. na rzecz Żyda Koslina³⁵⁷. Czyżby za długi u lichwiarza? Posiadał także słodownię przy ul. św. Jana³⁵⁸. Stajemy przed dylematem, gdzie mieszkał Herman wraz z rodziną³⁵⁹. Mało prawdopodobne wydaje się, aby był to dom na przedmieściu. Może zatem mieszkał przy swojej słodowni przy ul. św. Jana? Także w przypadku znanego z 1340 r. rajcy Tomasza kramarza jedyną znaną nam jego nieruchomością jest dom i słodownia koło łaźni na Piasku³⁶⁰, a więc na przedmieściu.

Rejony miasta, w których Michał Grabe (Grefe), rajca od 1319 r., posiadał swe realności, naprawdę trudno nazwać prestiżowymi. W 1310 r. w jego rękach był dwór Błażeja przy murze³⁶¹, w kilka lat później widzimy go jako właściciela placu obok muru miejskiego, a w 1317 r. poświadczony jest jego dom naprzeciw Bramy Wiślniej. Jego połowę oddał wówczas swojej żonie Elżbiecie, dopłacając jej kwotę 30 grzywien³⁶². Po jego śmierci spadkiem po nim dzielili się żona, bratanek Maciej i siostrzenica Agnieszka, co wskazuje, że rajca nie miał potomstwa. Uderza fakt, że jedyną nieruchomością w masie spadkowej był drewniany dom naprzeciw Bramy Wiślniej. Postanowiono wówczas, że wdowa będzie w nim mogła mieszkać do końca życia, Maciej zaś wypłaci jej 70 grzywien³⁶³. Rajca Grabe do bogatych więc nie należał, a jako jego miejsce zamieszkania wskazać musimy drewniany dom na końcu ul. Wiślniej.

Przedstawiona w tym artykule próba lokalizacji domów zamieszkiwanych przez rajców krakowskich może stanowić przyczynek do badań nad stopniem ekskluzywności poszczególnych rejonów miasta w XIV w., czyli w okresie, kiedy nie dysponujemy precyzyjnymi źródłami ukazującymi wartość parcel i domów³⁶⁴. Rezultat był łatwy do przewidzenia – 60% spośród zidentyfikowanych

³⁵⁶ Obiekt ten jest wielokrotnie poświadczony, np. ibidem, nr 96, 1211, 1560.

³⁵⁷ Ibidem, nr 1179.

³⁵⁸ Poświadczona w 1321 r., ibidem, nr 656.

³⁵⁹ W 1340 r. poświadczona jest żona Klara wraz z synami Hankiem i Miczkim i zamężną już Katarzyną, ibidem, nr 1367.

³⁶⁰ Dom i słodownię uzyskał w 1324 r. od Giszto z Sącza, ibidem, nr 723 (zob. ibidem, nr 1151). Dziećmi rajcy Tomasza byli Jakub, Małgorzata i Nata (Kłk nr 932), ale nie mam wzmianki o ich domu.

³⁶¹ Krk nr 141.

³⁶² Ibidem, nr 344, 431. W 1332 r. bez lokalizacji wzmiankowana parcela „za Michałem Grefe”, ibidem, nr 1114.

³⁶³ Ibidem, nr 1101–2.

³⁶⁴ K. Mikulski, *Przestrzeń i społeczeństwo Torunia...*, s. 216 i n. przeprowadził identyfikację rejonów ekskluzywnych społecznie na podstawie obliczenia wartości działek. Zob. także M. Goliński, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Wrocławia:*

adresów rajców, to domy przy Rynku. Inne rejony miasta rajcy zamieszkiwali wyraźnie mniej chętnie – przy ul. Braci Mniejszych 9,8%, przy Grodzkiej 8,2%, ul. św. Floriana 4,5%, przy ul. Wiślniej i ul. św. Jana po 3,7%, przy ul. św. Szczepana i Małym Rynku po 2,2%. Znikomy odsetek notujemy przy ul. Szewskiej, Żydowskiej i Braci Kaznodziejów (1,5–0,75%). Są to wyniki uzyskane z podliczenia danych z całego badanego okresu (1283–koniec XIV w.), ale dominacja Rynku jako rejonu zamieszkania rajców występuje także w dowolnie wybranych podokresach. Przykładowo podam, że w okresie od 1283 r. do buntu wójta Alberta, czyli pierwszej zauważalnej wymiany w elicie władzy, „adresy” rajców przy Rynku stanowią aż 72% spośród wszystkich zidentyfikowanych lokalizacji. Później odsetek ten maleje, co ma przypuszczalnie związek, jak już wspominałem, z brakiem wystarczającej liczby domów przy Rynku dla wszystkich rajców, jak też zjawiskiem pojawiania się po kilku rajców w tej samej rodzinie i koniecznością szukania nowych siedzib. Dodać jeszcze trzeba, że odsetek rajców posiadających domy na przedmieściach i wsiach podmiejskich można oszacować na 6–10% w stosunku do całej badanej grupy. Dalsze badania nad rodzinami rajców krakowskich w XIV w. pozwolą, jak mniemam, na wprowadzenie niejednej korekty do naszkicowanego tu obrazu ich posiadłości w mieście, nie zmienią jednak generalnej konstatacji o Rynku, jako miejscu, w którym najchętniej mieszkali.

---

przestrzeń – podatnicy – rzemiosło, Wrocław 1997; idem, *Przy wrocławskim Rynku: rekonstrukcja dziejów własności posesji*, cz. 1, 1345–1420, Wrocław 2011 oraz klasyczną już pracę J. Wiesiołowskiego, *Socjotopografia późnośredniowiecznego Poznania*, Warszawa 1982.